
**LAPSEN OSALLISUUS TOIMINNASSA JA SEN
SUUNNITTELUSSA LASTEN JA KASVATTAJIEN
KOKEMANA**

Näkemyksiä lasten osallisuudesta pienryhmäpedagogiikkaa harjoittavassa päiväkodissa

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Sosiaalialan koulutusohjelma

Lahdensivu, kevät 2013

Emmi Hela

Laura Lahti

Kirsi Polvi

HÄMEENLINNA
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen kasvatus

Tekijät	Emmi Hela, Laura Lahti ja Kirsi Polvi Vuosi 2013
Työn nimi	Lapsen osallisuus toiminnassa ja sen suunnittelussa lasten ja kasvattajien kokemana

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia lapsen osallisuutta toiminnassa ja sen suunnittelussa päiväkodissa. Opinnäytetyön yhteistyökumppanina toimi pienryhmäpedagogiikkaa harjoittava päiväkotikiitos Hattulan kunnassa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tarkastella lasten ja kasvattajien näkemyksiä lapsen osallisuudesta. Tavoitteena oli saada lapsi tietoiseksi omasta osallisuudestaan sekä vaikutusmahdollisuuksistaan. Tarkoituksena oli myös lisätä kasvattajien tietoisuutta lasten osallisuuden kokemuksista sekä omista näkemyksistään lasten osallisuuteen liittyen. Opinnäytetyössä tarkasteltiin myös, miten kasvattajat mahdollistavat lasten osallisuuden toiminnassa ja sen suunnittelussa. Lisäksi tutkittiin, miten osallisuutta voidaan vahvistaa pienryhmäpedagogiikan avulla.

Opinnäytetyön keskeisimmät teoreettiset käsitteet olivat lapsen osallisuus, viisivuotiaan lapsen kehityspsykologia, pienryhmäpedagogiikka sekä lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus. Opinnäytetyö oli laadullinen tutkimus ja siinä käytetyt aineistonhankintamenetelmät olivat avoin kysely kasvattajille sekä teemahaastattelu lapsille. Aineistonanalyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua.

Opinnäytetyön yhtenä tutkimustuloksena voitiin esittää, että lapset kokivat olevansa osallisia päiväkodissa. Lisäksi kasvattajat edesauttoivat lasten osallisuuden toteutumista kuulemalla ja rohkaisemalla. Tutkimuksen tuloksista selvisi, että pienryhmäpedagogiikka ja sen kehittäminen vahvistavat lasten osallisuuden toteutumista päiväkodissa. Opinnäytetyöstä on mahdollista tehdä jatkotutkimuksia liittyen osallisuutta tukeviin menetelmiin tai pienryhmäpedagogiikan kehittämiseen päiväkodeissa.

Avainsanat Lapsen osallisuus, pienryhmäpedagogiikka, vuorovaikutus, kehittäminen

Sivut 41 s. + liitteet 5 s.

HÄMEENLINNA
Degree Programme in Social Services
Sociopedagogical Education

Authors	Emmi Hela, Laura Lahti and Kirsi Polvi	Year 2013
Subject of Bachelor's thesis	Children's and employees' experiences of child's participation in activities and planning	

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to explore how children experience their own participation in activities and planning them in a daycare centre. This Bachelor's thesis was executed in collaboration with a daycare centre in Hattula which is oriented in small group pedagogy. The main focus was to examine children's and employees' views of child participation. The aim was to arouse children's awareness of their own participation and of their ability to influence. Another aim was to arouse the employees' awareness of child participation. One focus was to examine how the employees enable children's participation in a daycare centre. The aim was also to find out how participation can be developed by using small group pedagogy.

The theoretical basis of the thesis consisted of child participation, development of five-year-old children, small group pedagogy and interaction between a child and an employee. This thesis was a qualitative research. The methods used were unstructured questionnaire for employees and thematic interview for children. The data were analyzed thematically.

The results prove that the children felt a sense of participation in the daycare centre. The employees enhance the children's participation by listening and encouraging them. According to the results of the research, it is possible to strengthen children's participation in a daycare centre by developing small group pedagogy. More research can be done on methods that support participation and on developing small group pedagogy in daycare centers.

Keywords Child's participation, small group pedagogy, interaction, development

Pages 41 p. + appendices 5 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	2
3	OSALLISUUS JA OSALLISTAMINEN	3
3.1	Lapsen osallisuus.....	4
3.2	Lapsen osallisuuden mahdollistaminen.....	5
3.3	Osallistavan toiminnan ja lapsen toimijuuden tukeminen päiväkodissa.....	7
3.4	Viisivuotias lapsi osallisena toimijana	8
4	PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA LAPSEN OSALLISUUDEN VAHVISTAJANA 10	
4.1	Pienryhmätoiminta osana pienryhmäpedagogiikkaa.....	10
4.2	Pienryhmäpedagogiikan toteutuminen päiväkodissa	10
5	VUOROVAIKUTUS OSALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ.....	12
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	14
7	LAADULLINEN TUTKIMUS	15
8	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	16
8.1	Avoin kysely	16
8.2	Teemahaastattelu	18
8.3	Aineiston analyysi	20
8.4	Tutkimuksen luotettavuustarkastelu ja eettisyys.....	21
9	TULOKSET	23
9.1	Lapsen osallisuus toiminnassa	23
9.2	Lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa.....	25
9.3	Aikuinen osallisuuden mahdollistajana.....	26
9.4	Pienryhmäpedagogiikka osallisuuden vahvistajana	28
10	JOHTOPÄÄTÖKSET	29
10.1	Lapsen osallisuus toiminnassa	29
10.2	Lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa.....	31
10.3	Aikuinen osallisuuden mahdollistajana.....	32
10.4	Pienryhmäpedagogiikka osallisuuden vahvistajana	33
11	POHDINTA.....	35
	LÄHTEET	38

-
- Liite 1 Vanhempien suostumus lapsen tutkimukseen osallistumisesta
 - Liite 2 Avoin kysely päiväkodin työntekijöille
 - Liite 3 Lasten teemahaastattelurunko

1 JOHDANTO

Opinnäytetyössä tutkitaan lasten osallisuutta toiminnassa ja sen suunnittelussa päiväkodissa. Kiinnostus aiheeseen lähti omasta mielenkiinnosta tehdä opinnäytetyö lapsiin liittyen. Halusimme tehdä työelämää palvelevan tutkimuksen, jonka tuloksista olisi hyötyä heille jatkossakin. Yhteistyökumppanilta saimme toiveen lasten osallisuuteen liittyvästä opinnäytetyöstä. Osallisuus oli vuoden 2012 teema Hattulan kunnan varhaiskasvatuksessa.

Hattulan kunnan varhaiskasvatuksessa ajankohtainen teema on osallisuuden lisäksi pienryhmäpedagogiikka. Sovimme yhdessä yhteistyökumppanin kanssa, että toteutamme opinnäytetyön pienryhmäpedagogiikkaa harjoittavassa päiväkodissa. Pienryhmäpedagogiikka on valtakunnallisesti ajankohtainen aihe varhaiskasvatuksessa, joten koimme sen tuovan mielenkiintoista näkökulmaa tutkimukseemme.

Opinnäytetyön tavoitteena on tarkastella lasten ja kasvattajien näkemyksiä osallisuudesta. Tavoitteena on saada lapsi tietoiseksi omasta osallisuudestaan sekä vaikutusmahdollisuuksistaan. Tutkimuksen myötä pyritään lisäämään kasvattajien tietoisuutta lasten osallisuuden kokemuksista sekä omista näkemyksistään lasten osallisuuteen liittyen. Näin voidaan edesauttaa kasvattajan reflektointia omista työtavoistaan sekä kehittää osallisuuden toteutumista päiväkodissa.

Opinnäytetyön keskeisimmät teoreettiset käsitteet ovat lasten osallisuus, viisivuotiaan lapsen kehitys, pienryhmäpedagogiikka sekä lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus. Opinnäytetyön taustalla on vahva sosiaalipedagoginen orientaatio. Sosiaalipedagogisuus näkyy erityisesti teoreettisten käsitteiden, kuten lapsen osallisuuden, dialogin, äänen kuulemisen, yksilöllisyyden ja lapsilähtöisen työtöiden kautta.

Tutkimuksen aineistonhankintamenetelminä käytettiin avointa kyselyä ja teemahaastattelua. Avoin kysely toteutettiin päiväkodin työntekijöille ja teemahaastattelu lapsille. Aineistonhankintamenetelmien avulla hankittu tutkimusaineisto analysoitiin teemoittelua käyttäen.

Opinnäytetyö aloitetaan esittelemällä kaksi aiempaa tutkimusta lasten osallisuuteen liittyen. Aiempia tutkimuksia seuraavat opinnäytetyön teoreettiset lähtökohdat. Osallisuus ja osallistaminen -luvussa käsitellään lapsen oikeuksia, lasten osallisuutta, aikuisen roolia osallisuuden mahdollistajana sekä osallistavan toiminnan tukemista päiväkodissa. Lisäksi luvussa tarkastellaan viisivuotiaan lapsen kehitystä sosiaalisen, psyykkisen ja fyysisen kehityksen näkökulmasta. Tämän jälkeen käsitellään pienryhmäpedagogiikkaa lapsen osallisuuden vahvistajana. Lukuun sisältyy pienryhmäpedagogiikan ja pienryhmätoiminnan tarkastelu. Tämän jälkeen kuvataan lapsen ja kasvattajan välistä vuorovaikutusta lapsen osallisuuden edistäjänä.

Teoreettisten lähtökohtien jälkeen kuvataan opinnäytetyön tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset. Seuraavaksi kerrotaan laadullisen tutkimuksen piirteistä. Tämän jälkeen kuvataan tutkimuksen toteutusta esittelemällä aineistonhankintamenetelmiä, aineiston analyysia sekä tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Tätä seuraa opinnäytetyön tutkimustulosten tarkastelu, minkä jälkeen esitellään niistä saatuja johtopäätöksiä. Lopuksi pohditaan ja reflektoidaan opinnäytetyöprosessia sekä työn toteutusta. Lisäksi luvussa esitellään mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Opinnäytetyömme kaltaisia tutkimuksia ovat muun muassa Stina Akolan tekemä pro gradu -tutkielma Lasten osallisuus päiväkodin toiminnassa Suomessa ja Saksassa sekä Jenna Kaunolan tekemä opinnäytetyö Lasten kokema osallisuus Kolmikulman päiväkodissa. Akolan pro gradu -tutkielmassa vertailtiin lapsen osallisuutta toiminnassa ja sen suunnittelussa päiväkodeissa Suomessa ja Saksassa. Keskityimme tarkastelemaan pro gradu -tutkielmaa Suomen päiväkotien näkökulmasta. Kaunolan opinnäytetyössä tutkittiin lapsen kokemaa osallisuutta kotkalaisessa päiväkodissa.

Stina Akolan (2007) pro gradu -tutkielma tarkastelee lasten osallisuutta toiminnassa ja sen suunnittelussa päiväkodeissa Suomessa ja Saksassa. Keskeisiä kysymyksiä tutkimuksessa oli, miten lastentarhanopettajat näkevät lasten osallistumisen toimintaan, mitkä ovat keinot kuulla lasta ja mitkä ovat ne tilanteet päiväkodissa, jolloin lasta on mahdollista kuulla. Aineistonhankintamenetelmänä Akolan pro gradu -tutkielmassa oli teema-haastattelu, joka toteutettiin yhdeksälle lastentarhanopettajalle Suomesta ja Saksasta.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että lasten osallistuminen toimintaan on järjestäytymätöntä suomalaisissa päiväkodeissa. Lapsen ikä nähtiin esteenä lasten osallistumiselle ja kuulemiselle. Toiminnan suunnittelu suomalaisissa päiväkodeissa on hyvin aikuislähtöistä ja kontrolloitua. Tutkimustuloksista ilmeni, että lasten aktiivisuus on edellytyksenä lasten osallistumiselle. Lapset eivät myöskään olleet tietoisia vaikutusmahdollisuuksistaan suomalaisessa päiväkodissa. Tutkimuksen mukaan osallistamisessa käytettävät keinot eivät lisänneet lapsen tietoisuutta omista mahdollisuuksistaan.

Tutkimustulokset osoittivat, että aikuisten tulee olla aktiivisia osallisuuden toteutumiseksi päiväkodissa. Heillä tulisi olla myös aikaa kuunnella lasta ja heidän ajatuksiaan. Tutkimuksen mukaan aikuisten tulisi myös enemmän oppia sietämään epävarmuutta ja sitä, että ennalta tehdyt suunnitelmat saavat muuttua.

Jenna Kaunola (2010) on tehnyt Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa sosiaalialan opinnäytetyön tutkimalla lasten kokemaa osallisuutta kotkalaisessa päiväkodissa. Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää miten lapset kokevat olevansa osallisia päivähoidossa sekä millainen rooli aikuisella on lasten osallisuudessa. Opinnäytetyötä varten Kaunola haastatteli neljää 4 - 5-vuotiasta lasta sekä toteutti kyselylomakkeen neljälle päiväkodin työntekijälle.

Opinnäytetyön tutkimustuloksista ilmeni, että päivähoitossa on lapselle mielekästä tekemistä ja lapsella on mahdollisuus itse vaikuttaa leikin valintaan, leikkikavereihin ja leikkipaikkaan. Päiväkodin henkilökunnan mukaan lapsille annettiin päätösvaltaa arjessa huomioimalla realiteetit. Erityisesti perushoitotilanteissa lasten osallisuutta tuettiin ja lapsille annettiin mahdollisuus vaikuttaa. Lapset kokivat itse tulleeensa kuulluiksi päiväkodissa. Tutkimustulosten mukaan lapset kokivat, että heidän ehdottamansa ideat toteutetaan päiväkodissa.

Jenna Kaunolan opinnäytetyössä aikuiset kokivat oman roolinsa lasten osallisuuden tukijoina ja mahdollistajina tärkeänä. Aikuisten mielestä heidän tehtävänä oli mahdollistaa lapsille mielekäs toimintaympäristö sekä tarjota materiaalia lasten käyttöön. Aikuinen havainnoi lapsen leikkiä ja osallistuu säännöllisesti leikin ohjaukseen. Tutkimustulosten mukaan aikuisen tehtävänä on olla kiinnostunut lasten mielipiteistä ja muuttaa omia työtapojaan lasten osallisuuden mahdollistamiseksi.

3 OSALLISUUS JA OSALLISTAMINEN

Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus astui voimaan laillisena säädöksenä Suomessa vuonna 1991. Tärkeimpänä arvona siinä mainitaan lapsen ihmisarvo. Lapsella on samanlaiset oikeudet, kuin aikuisellakin, mutta lapsen herkkyyden vuoksi lapsen suojeleminen on tärkeää. Sopimuksessa lapsen oikeudet jaetaan kolmeen osa-alueeseen: oikeus huolenpitoon, oikeus oikeudenmukaiseen osuuteen yhteiskunnan voimavaroista sekä oikeus osallistua ja vaikuttaa kehitystasonsa ja ikänsä mukaisesti yleisiin ja häntä koskeviin asioihin. (Ulkoasianministeriö 1994, 12.)

Sopimuksen tärkeimpänä periaatteena lasta koskevassa päätöksenteossa nousee lapsen etu ja sen huomioiminen. Osallistumisoikeudet tarkoittavat, että lapsi huomioidaan itsenäisenä subjektina, jolla on omat oikeutensa. Lapsen oikeudet eivät ole riippuvaisia hänen perheensä tai vanhempiensa oikeuksista. Sopimuksella pyritään mahdollistamaan lapselle itsemääräämisoikeus. (Launis 1996, 10–11.) Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsella on myös oikeus ilmaista mielipiteensä vapaasti haluamallaan tavalla (Ulkoasianministeriö 1994, 12). Kasvattajan tulisi antaa lapselle vapaus ilmaista mielipiteitään arjessa ja rohkaista lasta siihen.

Launis (1996, 11) korostaa, että lapsen osallisuus ja osallistuminen pohjautuvat lasten oikeuksiin. Ne velvoittavat jokaista lasten kanssa työskentelevää aikuista toimimaan niiden mukaisesti. Jokaisen aikuisen tulee mahdollistaa lapsen osallistumista ja tukea sitä erilaisin keinoin lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan.

3.1 Lapsen osallisuus

Osallisuus käsitteenä voidaan määritellä eri tavoin eri yhteyksissä. Osallisuudessa on tärkeää sekä lapsen omaehtoinen osallistuminen toimintaan että lapsen oma myönteinen kokemus toiminnasta. Osallisuus tarkoittaa sitä, että lapsella on mahdollisuus osallistua aktiivisesti ja vaikuttaa oman elämänsä eri osa-alueisiin. (Turja 2011, 46–49.)

Lapsen osallisuus -käsitteen rinnalla voidaan käyttää lapsen etu -käsitettä. Lapsen edun mukaista on, että lasta kuullaan ja hänet nähdään tärkeänä yksilönä osana yhteisöä. Lapsen tulee tiedostaa oma paikkansa ja tunnistaa omat mahdollisuutensa toimia ja vaikuttaa yhteisössä. (Nurmi 2011, 6.) Lapsen kuuleminen edellyttää kasvattajalta aitoa läsnäoloa ja vuorovaikutusta lapsen kanssa. Työntekijän tehtävänä on innostaa lasta osallistumaan ja ilmaisemaan omia mielipiteitään. Työntekijän tulee arvostaa lasten ilmaisemia näkemyksiä ja pyrkiä omalla toiminnallaan edesauttamaan niiden toteutumista. Jokaisessa päiväkodissa on tärkeää ottaa lasten mielipiteet huomioon toimintaan liittyen. Keskusteluille ja yhteiselle vuorovaikutukselle tulee varata aikaa, joka puolestaan mahdollistaa osallisuuden toteutumisen.

Lapsella tulee olla mahdollisuus säädellä omaa osallisuuttaan. Osallisuus ei vaadi aktiivista osallistumista toimintaan, vaan yksilön osallisuuden toteutumista ja vahvistumista voi tukea jo lapsen läsnäolo toiminnassa. (Rantala 2011, 140.) Lapsen kokema tunne osallisuudesta on yksilöllistä. Hän voi kokea kuuluvansa yhteisöön ja ryhmään, vaikka ei osallistu aktiivisesti toimintaan. Osallisuuden taso voi määrittyä myös lasten kiinnostuksen kohteiden perusteella. Lapsi saattaa osallistua aktiivisemmin häntä kiinnostavaan toimintaan ja sen suunnitteluun. Lapsella on näin intoa ja mahdollisesti tietoa sekä kokemusta toiminnasta, mikä ohjaa hänen osallisuuden aktiivisuustasoaan. Osallisuuden tunne ei ole joka hetkessä yhtä vahva, joten lapsen havainnointi on olennaista kasvattajalle. On tärkeää vahvistaa lapsen osallisuutta etenkin niissä tilanteissa, jolloin toiminta ei ole lapselle niin mieluisaa.

Osallisuuden tavoitteena on tukea lasta olemaan subjekti toimija. Lapsi kykenee itse tekemään aloitteita ja valintoja, joiden kautta hän antaa merkityksiä ja muodostaa oman sosiokulttuurisen todellisuutensa. Tavoitteena on, että lapsi oppii itse toimimalla ja hankkimalla tietoa. (Turja 2004, 10.) Lehtisen (2009, 111) mukaan lapsen toimijuutta tukee se, että hän kokee olevansa osallistuja ja vaikuttaja itseään koskevassa toiminnassa ja sen suunnittelussa.

Lapsen osallisuutta vahvistaa niin yksilöllinen kuin yhteisöllinenkin kokemus osallisuudesta. Lapsen on koettava olevansa arvokas yksilö, joka voi vaikuttaa ja osallistua häntä ympäröiviin yhteisöihin omana itsenään. Osallisuuden myötä lapsella on sekä valtaa että vastuuta yhteisössä. Vallan myötä lapsella on mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja saada äänensä kuuluviin. Vastuun näkökulmasta lapsen tulee huolehtia yhteisön toimivuudesta ja toiminnasta. Yhteisön on tuettava jokaisen yksilön mahdollisuutta osallistua ja olla osana yhteisöä. Yhteisön toimivuuden kannalta on tärkeää, että yksilöt kantavat vastuuta yhteisestä toiminnasta. (Kiilakoski

2007, 12–14.) Lapselle voi antaa vastuuta toiminnasta, mutta ei liikaa. On tärkeää muistaa, että päävastuu toiminnasta on kasvattajalla.

Osallisuuden kautta lapsi voi itse vaikuttaa oman elämänsä eri osa-alueisiin. Osallisuus voi olla lapsen aktiivista osallistumista toimintaan tai osallistumatta jättämistä. Osallisuuden tunne on aina yksilöllistä ja määreytyy lapsen oman kokemuksen kautta. Tavoitteena on tukea lasta olemaan subjekti toimija, jolla on mahdollisuus vaikuttaa ja saada äänensä kuuluviin.

3.2 Lapsen osallisuuden mahdollistaminen

Osallistaminen käsitteenä ymmärretään autoritaarisena, sillä siinä lapsi on toiminnan kohde, ei niinkään subjekti toimija. Osallisuuden oikeaa merkitystä kuvaavat paremmin käsitteet osallisuuden mahdollistaminen ja siihen kutsuminen. (Turja 2011, 47.) Osallistamisen tavoitteena on, että työntekijät innostavat lapsia itse osallistumaan aktiivisesti omiin ympäristöihinsä ja niiden toimintaan. Osallistamisen edellytyksenä on, että kasvattajat luovat yhdessä lasten kanssa turvallisen varhaiskasvatusympäristön. Vaikka lasta on hyvä osallistaa mukaan toimintaan, tulee se tehdä lapsen ehdoilla. Lapselle tulee antaa mahdollisuus myös olla osallistumatta. Toimintaan pakottaminen ehkäisee osallisuuden aitoa toteutumista.

Osallistumisen ja osallisuus -käsitteiden eroa voidaan tarkastella toiminnan aloittamisessa. Kun toiminta alkaa valmiilla puitteilla ja tehtävänä, on kyse enemmänkin lapsen osallistumisesta toimintaan. Kun lapsella on mahdollisuus vaikuttaa itse toimintaan ja sen suunnitteluun, on kyse osallisuudesta. (Rantala 2011, 140.) Olennaista on, että kasvattaja huomioi tämän omassa työssään. On hyvä, jos lapset osallistuvat toimintaan, mutta lapsen osallisuuden toteutuminen on vielä tärkeämpää. Kun lapsi tuntee olevansa osallinen sekä toiminnassa että yhteisössä, on hänen helpompi myös osallistua toimintaan.

Aula (2011, 35) toteaa että työntekijällä voi olla sekä osallisuuden ehkäisjän että mahdollistajan rooli. Työntekijällä voi olla kasvattajana pelko oman auktoriteettiaseman menettämisestä, kun lapsille annetaan mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua toiminnan suunnitteluun. Osallisuuden mahdollistajana kasvattaja kuitenkin pysähtyy lasten ääreen kuulemaan heidän toiveitaan. Kuulluksi tulemisen myötä lasten arvostus kasvattajaa kohtaan vain vahvistuu. Nurmi (2011, 7) painottaa, että työntekijän aktiivinen työote osallisuuden edesauttajana mahdollistaa lapsen edun ja osallisuuden toteutumisen. Työntekijän tehtävänä on tarjota lapselle kasvuolosuhteet, joissa lapsi kokee aidosti olevansa osana yhteisöä.

Osallisuus on lapselle kokemuksen kautta tuleva tunne. Tätä kautta lapsi tuntee itsensä hyväksytyksi ja osaksi ryhmää. Lapsen tulee itse tiedostaa omat vaikutusmahdollisuutensa. Jos lapsen toivoma asia ei toteudu, on työntekijän tärkeä keskustella hänen kanssaan tilanteesta ja siihen johtavista syistä. Näin myös varmistetaan, että lapsi kokee ehdotuksensa otettavan vakavasti. Toimiva dialogi lapsen ja aikuisen välillä on osallisuuden toteutumisen edellytys. (Turja 2011, 52.) Rehellisyys ja avoimuus ovat

lapsen ja kasvattajan välisen suhteen perusta. Lapsen tulee tietää häntä koskevista asioista ja saada vaikuttaa niihin ikätasonsa mukaisesti. Asioiden selittäminen auttaa lasta ymmärtämään asioiden syy-seuraus-suhteita, joka on hyvin tärkeä osa lapsen kehitystä. Näin lapsi oppii kokemuksiensa kautta.

Lapsen minuuks ja toimijuus vahvistuvat työntekijän ja lapsen välisessä vuoropuhelussa. Yhteisen dialogin myötä lapsen kokemus omasta osallisuudesta ja todellisuudesta vahvistuu. Lapsen oma rooli toimijana muotoutuu, kun työntekijä kutsuu lapsen mukaan osallisuuteen. (Mäkelä 2011, 15–16.) Lapsi tiedostaa oman roolinsa yksilönä sekä osana vuorovaikutuksellista yhteisöä. Kasvattaja vahvistaa lapsen osallisuuden ja minuuden myötä myös lapsen luovuutta.

Osallisuuden eri muodot edistävät lapsen osallisuuden mahdollistamista. Ideointiosallisuuden lähtökohtana on, että lapsi on mukana aistimassa eri tavoin toimintaympäristöä. Lapsen ideointikyky kehittyy, kun lapsi kokee osallistuvansa toimintaan ja saavansa kokemuksia. Tieto-osallisuuden näkökulmasta lapsilla tulee olla riittävästi tietoa, jotta kynnys osallistumiseen ja ideointiin madaltuu. Tiedon tulee olla lapselle ymmärrettävässä muodossa, jolloin lapsi kykenee hyödyntämään sitä. Suunnitteluosallisuudessa lasten ideoita aletaan työstää suunnitelmiksi. Päätöksentekosallisuuden lähtökohtana on, että lapset ymmärtävät omat mahdollisuutensa vaikuttaa ja päättää asioista. Työntekijän tehtävänä on huolehtia, että kaikki osallistujat ymmärtävät tehdyt päätökset. Toimintaosallisuudessa jokainen osallistuja saa vastuuta toiminnasta. Arviointiosallisuuden näkökulmasta arvioidaan toteutunutta toimintaa ja jäsenten osallistumista. (Piironen 2007, 8–9.)

Materiaaliset resurssit vaikuttavat osaltaan osallisuuteen. Materiaalit, joita käytetään arjessa ja toiminnoissa ovat usein lasten ulottumattomissa. Joidenkin tilojen käyttö on rajoitettua ja kaikkien materiaalien olemassaolosta lapsi ei ole tietoinen. (Turja 2011, 51.) Tämä voi rajoittaa lasten mahdollisuutta osallistua, mutta turvallisuuden vuoksi kaikkia materiaaleja ei voida päiväkodissa pitää lasten ulottuvilla.

Työntekijä voi tukea ja mahdollistaa lapsen osallisuutta, mutta toimia myös tietämättään sen ehkäisijänä. Kasvattajan tehtävänä on pohtia omaa rooliaan ja kehittää työtönsä siten, että se tukee lapsilähtöistä toimintaa. Työntekijällä tulee olla aikaa pysähtyä lapsen äärelle kuulemaan lasta ja hänen ideoitaan. Lapsen osallisuutta voi vahvistaa ja mahdollistaa ottamalla lapsi mukaan osallisuuden eri muotoihin. Tämä vaatii työntekijältä myös uskallusta rikkoa tuttuja päivärutiineja ja tehdä asioita toisin. Muutosta ei tule pelätä, sillä sen avulla työntekijät voivat kehittyä omassa työssään ja kehittää myös koko päiväkodin toimintaa.

3.3 Osallistavan toiminnan ja lapsen toimijuuden tukeminen päiväkodissa

Osallistavan toiminnan ja toimijuuden tukemisen edellytyksenä on, että lapsella on mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Osallisuuden lähtökohtana on vuorovaikutus, joka perustuu yhteiselle dialogille ja kuulemiselle. Yhteinen toiminnan suunnittelu luo uuden toimintaympäristön, joka tukee yksilöiden osallisuutta yhteisössä. (Rantala 2011, 140.) Toiminnan suunnittelu vahvistaa ryhmän jäsenten välistä yhteisöllisyyttä ja yksilöiden toimijuutta.

Lapsi kokee tulevansa kuulluksi ja arvostetuksi, kun hänet otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen. Lapsi oppii vuorovaikutuksen keinoin ilmaisemaan mielipiteitään sekä kuuntelemaan ja arvostamaan muiden näkemyksiä. Hän kehittää osallisuuden myötä omaa minäkuvaansa ja rooliansa yhteisössä. Mahdollisuus osallistua mukaan suunnitteluun innostaa lasta osallistumaan kokonaisvaltaisesti toimintaan ja sen toteutukseen. Toiminnan suunnitteluun osallistumisen myötä lapsi oppii näkemään omat mahdollisuutensa vaikuttaa. (Gellin 2007, 67.) On tärkeää, että lapsi on tietoinen omista mahdollisuuksistaan vaikuttaa toiminnan suunnitteluun päiväkodissa. Kasvattajien tehtävänä on myös kertoa lapsille, mitä he voivat valita itse ja millä muilla keinoin he voivat vaikuttaa toimintaan.

Gretschel, Kiilakoski, Nivala ja Virkka (2012, 180–181) painottavat, että päiväkotiyhteisönä tukee lapsen toimijuutta. Yhteisö vahvistaa lapsen minuuden kehittymistä ja sosiaalisia taitoja. Lapsi kokee kuuluvansa yhteisöön ja muodostaa oman käsityksensä itsestään ryhmän jäsenenä. Päiväkodin työntekijä vahvistaa lapsen toimijuutta ja tukee lapsen taitoja niin yksilönä kuin yhteisön jäsenenä. Työntekijä työskentelee sensitiivisesti, huomioiden lasten ehdotukset ja aloitteet toiminnalle. Kasvattajan tehtävänä on mahdollistaa lasten aloitteet tuomalla ne osaksi käytännön toimintaa.

Lasten toimintaa päiväkodissa voidaan tutkia toiminnan muotoutumiseen vaikuttavien tekijöiden avulla. Tekijöitä ovat toimintatila, toiminnassa olevat suhteet, osallisuuden taso sekä voimaantumisen tunne. Lasten toimintaan vaikuttaa lapsen oma aktiivisuus yhdessä toimintakulttuuriin vaikuttavien tekijöiden kanssa. Työntekijä tukee lapsen toimijuutta huomioiden lapsen omaan toimintaansa vaikuttavana subjektijana. (Lehtinen 2009, 99, 110–111.)

Päiväkodin toimintatila vaikuttaa toiminnan muotoutumiseen. Toimintatiloissa olevat välineet ohjaavat lapsia tietynlaiseen toimintaan. Tila antaa näin mahdollisuuksia, mutta myös rajoittaa tilassa tapahtuvaa toimintaa. Yksittäisen lapsen toimintaa tilassa ohjaa myös vertaisryhmä. Lapsi saa vaikutteita omaan toimintaansa havainnoimalla muita ryhmän jäseniä. Toimintaan sisältyy myös lasten ja leikkivälineiden välinen suhde. Välineet ovat leikissä toiminnan kohteena, ja niiden avulla lapsi kommunikoi ja käyttää valtaa. (Lehtinen 2009, 101–102.) Näin ollen päiväkodin työntekijöiden on tärkeää kiinnittää huomiota myös ympäristöön ja sen mahdollisuuksiin. Järjestelemällä tiloja ja tavaroita työntekijöiden on mahdollista vaikuttaa lapsen omatoimisuuteen ja osallistumiseen. Kun lapset ovat tietoisia omista mahdollisuuksistaan toiminnan suhteen, se lisää heidän

luovuuttaan ja oma-aloitteisuuttaan. Tämä kuitenkin vaatii myös sen, että lapset ovat tietoisia mahdollisuuksien lisäksi myös päiväkodin säännöistä ja asioista, joita ei saa tehdä. Näin varmistetaan toiminnan turvallisuus ja mielekkyys.

Lehtisen (2009, 104–107) mukaan lapsen osallisuus toiminnassa määrittyy lapsen aloitteellisuuden, sitoutumisen ja toimintatapojen mukaan. Päiväkodissa lapsilla on usein enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa vapaan toiminnan leikkiin kuin työntekijän ohjaamaan ohjattuun toimintaan. Työntekijöiden tulisi tukea lasten mahdollisuuksia vaikuttaa päiväkodin toimintaan. Lasten osallisuuden kautta voidaan konkreettisesti kehittää toimintaa lapsilähtöisemmäksi. Toimintaan ja sen sisältöön vaikuttamisen kautta lapsi voimaantuu ja hyödyntää omia resurssejaan.

Lapsen osallistaminen mukaan toimintaan ja sen suunnitteluun tukee lasta kokonaisvaltaisesti. Lapsi muodostaa oman roolinsa yhteisössä ja näkee omat mahdollisuutensa vaikuttaa. Toiminnan suunnittelu kehittää lapsen kykyä kuunnella ja ilmaista omat mielipiteensä. Päiväkotiyhteisönä tukee lasta oppimaan näitä taitoja.

3.4 Viisivuotias lapsi osallisena toimijana

Lapsen kasvu ja kehitys on kokonaisuus, joka koostuu fyysisistä, psyykkisistä ja sosiaalisista tekijöistä. Kasvu ja kehitys ilmenevät jokaisen lapsen kohdalla hiukan eri tavoin, sillä niihin vaikuttavia tekijöitä ovat perimä, ympäristötekijät sekä lapsen oma suuntautuneisuus ja aktiivisuus. Lapset käyvät kasvaessaan läpi samoja vaiheita, mutta edellä mainitut tekijät vaikuttavat niin, että jokaisesta lapsesta kasvaa persoonallinen yksilö. (Ritmila, Ojanen, Sivén, Vihunen & Vilén 2010, 64–65.)

Alle kouluikäisenä lapsi kasvaa ja kehittyy nopeasti ja muutoksia tapahtuu kaikilla kehityksen eri osa-alueilla. Kasvu ja kehitys ilmenevät muun muassa lapsen motoriikan, ajattelun, havaintokyvyn, tunne-elämän sekä sosiaalisten taitojen kehittymisenä. Kehitysvaiheisiin kuuluu erilaisia erityispiirteitä, jotka tuovat kasvuun haasteita sekä onnistumisia. Lapsen kasvun ja kehityksen tukemista edistää näiden kehitysvaiheisiin kuuluvien piirteiden tunteminen. Jokainen lapsi kehittyy kuitenkin omaan tahtiinsa, eikä tiettyihin ikäkausiin kuuluvia yleistyksiä voi aina suoraan odottaa jokaiselta lapselta. (Jarasto & Sinervo 1997, 17–18.)

Alfvén ja Hofsten (2012, 59) tuovat esille, että viiden vuoden iässä lapsen luonteenpiirteet ovat jo suurilta osin nähtävissä. Lapsista pystyy havaitsemaan tuleeko heistä esimerkiksi käytännönläheisiä vai ennemmin teoreettisia yksilöitä. Tässä iässä lapsi on samaan aikaan jo iso ja itsenäinen, mutta toisaalta myös pieni ja vanhempien turvaan hakeutuva. Kahrin (2003, 19.) mukaan itsenäisyys ilmenee siinä, että lapsi osaa pukeutua, riisuutua sekä hoitaa erilaisia tehtäviä ja askareita itsenäisesti. Itsenäistymistä tulee kuitenkin harjoitella ja siihen tulee saada tukea vähitellen.

Jarasto ja Sinervo (1997, 52–53) toteavat, että ikäkaudelle on ominaista lapsen mielikuvituksen voimistuminen. Lapsi on elämänsä aikana kerän-

nyt itselleen erilaisia kokemuksia ja muistikuvia, joiden myötä mielikuvitus kehittyy. Mielikuvituksen vahvistuminen rikastuttaa lapsen elämää, mutta se voi aiheuttaa myös pelkoja, jotka näkyvät esimerkiksi painajaisunina. Mielikuvituksesta on hyötyä, sillä sen avulla lapsi pystyy ratkaisemaan erilaisia tilanteita sekä rikastuttamaan leikkiä. Kahri (2003, 18) tuo esiin, että mielikuvituksen voimistuminen saattaa aiheuttaa myös liioittelua ja kerskailua, kun lapsi innostuu kertomaan asioista. Tähän vaikuttaa myös se, ettei lapsi vielä täysin ymmärrä mikä on totta ja mikä ei.

Viisivuotiaana lapsen motoriikka on jo kehittynyt. Lapsi kykenee hallitsemaan oman kehonsa paremmin ja harjoittelee vaativia liikkeitä, kuten tasapainokävelyä tai keinumista korkealla. Riemu ja innostuneisuus uuden oppimisesta näkyvät esimerkiksi lapsen suurena temppuilemisena. (Alfvén & Hofsten 2012, 62.) Viisivuotiaan lapsen liikkuminen on ketterää ja liikkeet alkavat saada voimia. Voimaa vaativat leikit kiinnostavat ja liikkuminen saattaa olla uhkarohkeaa kykyjen ja lihasten kokeilemista. Tämänkaltaisten leikkien avulla lapsi oppii säätelemään ja hallitsemaan omia voimiaan. Myös lapsen hienomotoriset taidot vahvistuvat. Viisivuotiaan lapsen käden ja silmän yhteistyö kehittyy. Tämän hienomotoriikan kehittymistä edesauttaa muun muassa leikkaaminen viivan mukaisesti, muovailu tai taululle piirtäminen. (Jarasto & Sinervo 1997, 55.)

Jarasto ja Sinervo (1997, 56–58) tuovat esiin, että viiden vuoden iässä lapsen ajattelu on vielä konkreettista. Lapsi ennemmin vaihtaa ajattelun aiheita kun syventyy kertaamaan jotakin tiettyä asiaa. Lapselle alkaa selvitä erilaisuuden ja samanlaisuuden merkitykset. Tätä kautta lapsi kykenee lajittelemaan asioita erilaisten kategorioiden alle. Tarkentuneen kuulo- ja näköaistin ansiosta lapsi alkaa tehdä enemmän havaintoja myös ympäristöstään.

Viisivuotiaana lapsen kielellinen kehitys on myös aktiivista. Lapsi kyselee paljon, ja saa sen kautta uutta tietoa häntä ympäröivistä asioista. Samalla lapsi oppii paljon uusia käsitteitä, mutta esimerkiksi ajankäsitteet ovat yleisesti ottaen vielä epäselviä. (Jarasto & Sinervo 1997, 56–58.) Kahri (2003, 17–18) toteaa, että puheen oppimiseen lapsi tarvitsee mallia ja virikkeitä. Lapsen kanssa on tärkeää keskustella paljon, sillä se kehittää lapsen kielellistä ilmaisua. Lapsi kykenee kertomaan tunteistaan sekä ymmärtämään uusia asioita kysymällä tarkentavia kysymyksiä.

Viiden vuoden iässä lapsen tärkeimmät ihmissuhteet löytyvät omasta perheestä. Täytyy kuitenkin huomioida, että myös kavereilla on vahva rooli lapsen elämässä. Kaverisuhdetta tulee tukea, sillä niitä muodostaessaan lapsen sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset taidot kehittyvät. (Kahri 2003, 20.) Samalla lapsi oppii myös huomioimaan muita.

Viiteen ikävuoteen mennessä lapsi on ehtinyt kehittyä osaavaksi yksilöksi niin psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen näkökulmasta, vaikka myös harjoittelua vaativia asioita löytyy jokaiselta osa-alueelta. Lapsen liikkuminen alkaa olla varmaa, hän osaa kielellisesti ilmaista itseään ja pystyy käsittelemään tunteitaan ja ajatuksiaan. Viisivuotiaalta lapselta löytyy tietoja ja taitoja muodostaa omaa sosiokulttuurista todellisuuttaan.

4 PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA LAPSEN OSALLISUUDEN VAHVISTAJANA

Pienryhmätoiminta perustuu vuorovaikutukseen lapsen ja kasvattajan välillä. Pienryhmäpedagogiikan avulla pystytään turvaamaan lapsen näkyväksi tuleminen ja oman toimintansa hallitseminen. Lapsen tilannetaju kehittyy, ja hän pystyy suhteuttamaan omia taitojaan tilanteisiin sopivaksi. Tämä edesauttaa myös omien tekojen ja seurausten tunnistamista. Täten aikuisella on mahdollisuus saavuttaa aito kohtaaminen ja toteuttaa yksilöllistä havainnointia. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–34.)

4.1 Pienryhmätoiminta osana pienryhmäpedagogiikkaa

Pienryhmää kuvaa myös termi psykologinen ryhmä. Psykologiselle ryhmälle olennaista on, että siinä ryhmän jäsenet ovat vuorovaikutussuhteessa keskenään, he ovat tietoisia toisistaan ja heillä on yhteenkuuluvuuden tunne ryhmän jäsenten kesken. Psykologiselle pienryhmälle olennaista on myös ryhmän yhteinen tavoitteellisuus ja rakenne. Tällöin jokaisella ryhmän jäsenellä on tiedossa, mihin päämääriin ryhmän kesken milloinkin pyritään ja mikä on toiminnan tavoitteena. Yhteinen rakenne tarkoittaa sitä, että ryhmäläisten kesken on tiedossa yhteiset normit ja säännöt sekä roolit ryhmässä. (Pennington 2005, 8–9.)

Pienryhmätoimintaa pidetään yhtenä laatutekijänä varhaiskasvatuksessa. Laadukkaan pienryhmätoiminnan edellytyksenä on, että työntekijät työskentelevät ammatillisesti lapsen edun takaamiseksi. Tärkeää on esimerkiksi huomioida lasten ikä ja kehitystaso pienryhmiä jaettaessa. (Kalliala 2009, 268.) Pienryhmätoiminta nähdään laatutekijänä päivähoidossa myös henkilömäärän kannalta. Philipsin (1987) ja Niirasen (1987) tekemissä tutkimuksissa selviää, että lasten kielellinen vuorovaikutus on aktiivisempaa pienissä ryhmissä. Lapset myös esittävät enemmän omia mielipiteitään ja ajatuksiaan toiminnasta ja keskittyvät tekemisiinsä. Pienryhmän kanssa toimiva kasvattaja voi myös osallistua aktiivisemmin lasten toimintaan, eikä vain valvoa sen sujumista. (Hujala, Purola, Parrila & Nivala 2007, 163.) Lisäksi pienryhmätoiminnan etuna on, että päiväkodin työntekijä kykenee keskittymään lasten kanssa työskentelyyn ja heidän kuulemiseensa, eikä aikaa mene useamman työntekijän väliseen vuorovaikutukseen. Kasvattajan tehtävänä on kuitenkin olla päiväkodissa lasta varten.

4.2 Pienryhmäpedagogiikan toteutuminen päiväkodissa

Pienryhmäpedagogiikan tuoma rauhallisuus ryhmässä lisää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Kun ryhmässä on vähemmän lapsia, myös työntekijöiden keskittyminen ja aito läsnäolo vahvistuvat. Pienryhmässä kasvattaja kykenee paremmin havainnoimaan yksilöllisesti lapsen kasvua sekä kehitystä ja tukemaan oppimista. (Mikkola & Nivalainen 2009, 31–34.) Kasvattajalla tulee olla arvioiva työote, jolla hän varmistaa jokaisen lapsen osallistumisen toimintaan. Lasten osallistuessa ryhmän sisäinen vuorovaikutus kehittyy ja lapsella on mahdollisuus saada myönteisiä kokemuksia itsestään ryhmän jäsenenä. Jokaisella lapsella on vastuu ryhmän toimimi-

sesta ja yhteisten tavoitteiden toteutumisesta. (Alijoki & Pihlaja 2011, 270.)

Mikkolan ja Nivalaisen (2009, 33–34) mukaan pienryhmäpedagogiikan perusajatuksena on, että pienryhmä pysyy samana koko toimintavuoden. Näin lapsella on mahdollisuus luoda hyvät vuorovaikutussuhteet ryhmän muihin lapsiin ja työntekijöihin sekä mahdollisuus tuntea itsensä osalliseksi ryhmässä. Lapsen vuorovaikutus ei kuitenkaan rajoitu vain omaan ryhmään, vaan lapsen tulee kyetä päivän aikana luomaan suhteita myös yli pienryhmärajojen.

Pienryhmäpedagogiikassa toimintaa suunnitellaan lapsen kehitystarpeet ja lähtökohdat huomioiden. Tämän avulla tuetaan lapsen yksilöllisiä oppimisvalmiuksia. Pienryhmäpedagogiikan mukainen toiminta rauhoittaa toimintaympäristöä niin, että lapset pystyvät syventymään toimintaan sekä tulevat kuulluksi ryhmässä. Rauhallisemman työympäristön myötä ryhmän toiminnassa näkyy kiireen ja stressin väheneminen. (Ekroos, sähköpostiviesti 19.10.2012.)

Pienryhmäpedagogiikan ei tulisi rajoittaa päiväkodissa vain toiminta-aikaan. Pienryhmissä toimiminen esimerkiksi ruokailun ja siirtymätilanteiden aikana rauhoittaa päiväkodin hektistä arkea. Lapsille tulee kuitenkin antaa mahdollisuus myös vapaaseen leikkiin koko ryhmän kesken. Tällöin toiminta ei ole liian rajattua, ja lapsella on mahdollisuus luoda suhteita muihin lapsiin.

Pienryhmäpedagogiikka edellyttää päiväkodin työntekijöiltä sovittuihin sääntöihin sitoutumista ja niiden noudattamista. On tärkeää, että työntekijöillä on tiedossa yhteinen päämäärä ja tavoitteet, joiden mukaan toimintaa suunnitellaan ja toteutetaan. (Ekroos, sähköpostiviesti 19.10.2012.) Lisäksi työntekijöiden on tärkeää aikatauluttaa toiminta sujuvasti. Tämä edellyttää myös siirtymävaiheiden suunnittelua, jotta pienryhmien siirtyminen tiloista toiseen olisi sujuvaa. Tällöin vältetään turhaa odottelua. (Hannukka-Halonen, koulutus 1.2.2012.)

Vakituisten työntekijöiden poissaolot ja sairauslomat ovat haasteena pienryhmäpedagogiikan toteutumiselle. Pienryhmätoimintaa on vaikea toteuttaa, jos henkilöstön määrä ei vastaa lasten lukumäärää. Työyhteisön tulisi luoda selkeät käytännöt pienryhmätoiminnan harjoittamisesta, mikä edesauttaisi sijaisten työskentelyä pienryhmissä. Tällöin voitaisiin turvata pienryhmäpedagogiikan toiminnan jatkuvuus mahdollisten poissaolojen ja henkilöstövaihdosten osalta.

Pienryhmäpedagogiikka edesauttaa lapsen kehittymistä ja eri taitojen oppimista. Pienryhmässä toimiessaan lapset pystyvät keskittymään toimintaan helpommin kuin suuressa ryhmässä. Lisäksi pienemmässä ryhmässä lapset rohkaistuvat ilmaisemaan omia mielipiteitään ja ajatuksiaan. Omien mielipiteiden ja ajatusten ilmaiseminen ovat olennainen osa lapsen sosiaalista ja psyykkistä kehitystä. Yleisesti ottaen päiväkodin arki on hektistä ja ryhmäkoot ovat suuria. Pienryhmäpedagogiikka takaa pienemmät ryhmä-

koot. Näin ollen myös työntekijöillä on enemmän aikaa havainnoida lapsia sekä tukea heidän kasvuun ja kehitystään.

Pienryhmäpedagogiikan avulla voidaan tukea lapsen osallisuutta, sillä lasta kuullaan ja toiminta suunnitellaan lapsilähtöisesti. Pienryhmässä toimiminen vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja antaa lapselle valmiuksia toimia monenlaisissa, myös isommissa, ryhmissä. Tämä on tärkeää myös lapsen siirtyessä päiväkodista kouluun.

5 VUOROVAIKUTUS OSALLISUUDEN EDISTÄJÄNÄ

Lapsen ja päiväkodin työntekijän suhde on ensisijaisen tärkeä tekijä lapsen sosiokulttuurisessa todellisuudessa. Lapsi ja kasvattaja jakavat päiväkodissa yhteisen todellisuuden, mikä lisää vuorovaikutusta ja yhteenkuuluvuutta heidän välillään. Lapsi tarvitsee vierelleen aikuisen, joka osaa vastata lapsen tarpeisiin. Työntekijän tehtävänä on tukea lapsen yksilöllisyyttä, osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia siten, että toiminnan johtamisen rooli säilyy edelleen kasvattajalla. (Kalliala 2008, 17.) Lapsi ei voi päiväkodissa itse johtaa toimintaa, sillä se on työntekijän tehtävä. Kasvattajan tulee kuitenkin tukea lapsen omaa osallistumista ja vaikuttamista päiväkodissa, jotta toiminta olisi lapsilähtöistä.

Lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus on merkittävässä roolissa osana lapsen kasvua ja kehitystä. Toimiva vuorovaikutus tekee arjesta mielekkään niin lapsille kuin kasvattajille. Vuorovaikutuksen myötä lapsi oppii suhteuttamaan omaa toimintaansa tilanteisiin sopiviksi ja tunnistamaan tekojensa seuraukset sekä vaikutukset suhteessa toisiin ihmisiin (Mikkola & Nivalainen 2009, 22, 33.) On tärkeää, että lapsen ja kasvattajan välille päiväkodissa muodostuu luottamuksellinen vuorovaikutussuhde. Lapset viettävät päiväkodissa paljon aikaa, joten on olennaista, että lapsella on tällöin turvallinen olo. Kun lapsella on turvallinen olo, hän voi toimia omalla persoonallaan, eikä päiväkodissa toimiminen aiheuta stressiä.

Mikkolan ja Nivalaisen (2009, 23) mukaan toiminnan suunnittelun yhteydessä on tärkeää huomioida myös vuorovaikutuksen suunnittelu. Päivähoidossa lapsella tulisi olla mahdollisuus saada psyykettä tukevaa vuorovaikutusta sitä tarvitessaan. Vuorovaikutuksen tukeminen vaatii työntekijöiltä kykyä kohdata lapsi, luottaa intuitioon, tunnistaa tunteita sekä olla läsnä arjen tilanteissa. Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen ja Kurvinen (2006, 462) korostavat, että työntekijän oman toiminnan reflektointi on tärkeä osa vuorovaikutusta. Omien tunteiden ymmärtäminen ja niiden käsittely tekee toiminnasta eettistä ja lapsen edun mukaista. Vuorovaikutuksen tukemisen avulla pyritään lisäämään lapsen omia voimavaroja. Sen lähtökohdانا on, että lapsi ja kasvattaja löytävät yhteisiä toimintatapoja, joiden pohjalta toimia. Vastauksia voi olla vaikea löytää, joten tämä edellyttää kasvattajalta epävarmuuden sietokykyä. Tilanteisiin heittäytyminen ja sensitiivisyys mahdollistavat yhteisen ymmärryksen lapsen ja kasvattajan välille.

Välittäminen ja empatia ovat työntekijälle tärkeitä ominaisuuksia. Vaikeissakin tilanteissa on hyvä palauttaa mieleensä, mitä hyvää lapsessa on. Lapsen kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja empaattinen kohtaaminen luovat perustan toimivalle vuorovaikutukselle. Kokonaisvaltainen ymmärtäminen auttaa lasta toimimaan niin, että hän kokee voimaantuvansa. Empaattista kohtaamista edistää lapsen kuuleminen ja myös sanattomien viestien ymmärtäminen. (Vilén ym. 2006, 41–42.) Vaikka arjen tilanteet lapsen kanssa työskennellessä olisivat haastavia, on kasvattajan tärkeä muistaa, että jokaisesta lapsesta löytyy myös hyviä ominaisuuksia. Toimivassa ja luotettavassa vuorovaikutussuhteessa kasvattaja kykenee tunnistamaan lapsesta myös nämä hyvät ominaisuudet, joiden kautta toimia.

Mikkolan ja Nivalaisen (2009, 19–20) mukaan lapsen ja kasvattajan välisen vuorovaikutuksen edellytyksenä on, että kasvattaja tutustuu lapseen. Molemminpuolinen tutustuminen edistää luottamussuhteen syntymistä työntekijän ja lapsen välille. Vuorovaikutuksessa lapsi oppii yhteisöön liittymistä ja siinä toimimista, toisten huomioimista sekä omien halujen ja tarpeiden säätelemistä. Hyvä vuorovaikutussuhde luo lapselle perusluottamuksen ja turvallisuuden tunteen.

Lapsen vuorovaikutuksen tukeminen ei ole ainoastaan työntekijän vastuulla, sillä lapset saavat ryhmässä tukea myös toisiltaan. Vertaisryhmän tuen hyödyntäminen toiminnan suunnittelussa on kasvattajalle hyvä työväline. Kasvattaja voi hyödyntää tätä antamalla toiminnalle erilaisia tavoitteita, kuten tunne-elämän tukeminen tai sosiaalisten taitojen vahvistaminen. Lapsen itsenäisen toiminnan tukeminen on myös tärkeää. Esimerkiksi päivärytmin suunnittelu mahdollistaa lapsen oman vaikuttamisen. Kun lasten omat kiinnostuksen kohteet huomioidaan, mahdollistetaan myös päiväkodissa yhdessä oppiminen. (Vilén ym. 2006, 463.)

Lapsilähtöisellä työskentelyllä on myönteisiä vaikutuksia päiväkodin ilmapiiriin. Kun lapsi on keskiössä ja häntä pidetään aktiivisena toimijana, lapset kiinnostuvat tekemisistään ja keskittyvät paremmin. Koko ryhmän hallinnan osuus työskentelyssä vähenee ja työrauhaongelmiin löydetään ratkaisuja. (Vilén ym. 2006, 464.) Tämä toimintatapa edistää lapsen osallisuutta ja tuo siihen uusia ulottuvuuksia. Näin myös tuetaan sekä työntekijöiden että lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Kasvattajan tulee olla lasta kohdatessaan sensitiivinen ja läsnä, jotta lapsi tuntee olonsa turvalliseksi. Yhteinen arki lapsen ja kasvattajan välillä rakentuu kuulemiselle, havainnoinnille ja toisen kunnioittamiselle. Ammattitaitoinen kasvattaja osaa tunnistaa lapsen yksilölliset piirteet ja tarpeet, joiden mukaan hän tukee ja osallistaa lasta.

Lapsen ja kasvattajan välisen suhteen tulee pohjautua toimivaan ja turvalliseen vuorovaikutukseen. Kasvattajan tulee tukea lasta osallistumaan toimintaan ja sen suunnitteluun, mutta samalla säilyttää oma vastuurooli. Työntekijän on tärkeää reflektoida omia tuntemuksiaan ja työtapojaan. Näin varmistetaan sekä työn laatu että lapsilähtöisen toiminnan toteutuminen. Lapsilähtöisyys toiminnassa ja lapsen yksilöllisyyden tukeminen edesauttavat päiväkodin arjen sujuvuutta. Toiminnan ollessa lapsille mie-

lekästä, he keskittyvät siihen paremmin. Näin vahvistetaan sekä lasten osallisuuden tunnetta että kasvattajien ja lasten viihtyvyyttä.

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä oli tutkia lasten osallisuutta toiminnassa ja sen suunnittelussa. Tutkimusta varten aineistoa kerättiin sekä lapsilta että kasvattajilta. Opinnäytetyössä tutkittiin, kuinka lapset kokevat oman osallisuutensa ja miten kasvattajat ymmärtävät lapsen osallisuuden. Opinnäytetyössä tarkasteltiin myös, millä keinoilla kasvattaja mahdollistaa lapsen osallisuuden toteutumisen ja miten lapsen osallisuutta voitaisiin kehittää pienryhmäpedagogiikan avulla.

Opinnäytetyössä oli tarkoitus tutkia lasten osallisuutta pienryhmäpedagogiikkaa harjoittavassa päiväkodissa. Osallisuuden näkökulmaksi oli yhdessä Hattulan varhaiskasvatuksen esimiesten kanssa valittu lasten osallisuus toiminnassa ja sen suunnittelussa. Tämä näkökulma kiinnosti niin esimiehiä kuin työntekijöitä.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ovat:

1. Miten lapset päiväkodin pienryhmässä kokevat oman osallisuutensa toiminnassa ja sen suunnittelussa?
2. Millaisia näkemyksiä kasvattajilla on lasten osallisuudesta toiminnassa ja sen suunnittelussa päiväkodin pienryhmässä?
3. Miten kasvattaja mahdollistaa lapsen osallisuuden toiminnassa ja sen suunnittelussa?
4. Miten lasten osallisuutta voidaan vahvistaa pienryhmäpedagogiikan avulla?

7 LAADULLINEN TUTKIMUS

Opinnäytetyössä käytetään laadullista eli kvalitatiivista tutkimusta, sillä tutkitaan asiaa, jota ei voi mitata määrällisesti. Tutkiessa lasten osallisuutta tutkitaan käsitteitä ja niiden merkityksiä. Tällaisia asioita ei ole mahdollista tutkia kvantitatiivisen tutkimuksen avulla. Tavoitteiden toteutumisen kannalta laadullinen tutkimus on ideaalinen ajatellen tämän aiheen tutkimista.

Lähtökohtana laadulliseen tutkimukseen on todellisen elämän kuvaaminen. Siinä otetaan huomioon elämän moninaisuus ja siihen vaikuttavat tekijät ja niiden merkitykset. Laadullisessa tutkimuksessa ei niinkään ole tarkoitus todentaa jo olemassa olevia väittämiä, vaan löytää sekä tuoda esille tosiasioita. Tämän vuoksi aineistoa tulee tarkastella mahdollisimman monitahoisesti sekä yksityiskohtaisesti. Laadullista tutkimusta tehdessä tutkittavaksi joukoksi ei voi valita satunnaisotosta vaan se tulee valita tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161, 165.)

Tyypillisesti laadullinen tutkimuksen luonteeseen kuuluu kokonaisvaltainen tiedon hankinta, jolloin tutkimusaineisto kootaan todellisissa arjen tilanteissa. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto kerätään pääasiassa ihmisiltä havainnoinnin ja keskustelun perusteella, ei niinkään erilaisilla mittausvälineillä. Aineiston hankinnassa käytetään monesti apuna esimerkiksi lomakkeita tai testejä. Laadullisessa tutkimuksessa tärkeänä nähdään, että tutkittavien ääni ja näkökulmat tulevat esille. (Hirsjärvi ym. 1997, 165.)

Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (2004, 152) toteavat, että laadullisen tutkimuksen tekemiseen vaikuttavat myös arvolähtökohdat. Lähtökohtaisesti arvot vaikuttavat siihen, miten tutkittavaa asiaa analysoidaan ja ymmärretään. Laadullista tutkimusta ei voi toteuttaa näin ollen täysin objektiivisesti. Laadullisen tutkimuksen avulla saadut tulokset ovat ainutlaatuisia sekä rajoittuvat tiettyyn paikkaan ja aikaan, joten tuloksia ei voi pitää täysin yleispätevinä.

Eskolan ja Suorannan (2000, 15–16) mukaan laadullisessa tutkimuksessa on mahdollista, että tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimushankkeen aikana. Tästä syystä laadullista tutkimusta käsitetään prosessiluonteisena, eli tutkimukseen liittyvät toimintatavat, tulkinnat ja näkökulmat voivat muuttua. Sosiaalisten ilmiöiden prosessiluonteisuus on myös syy siihen, että tutkimustuloksia ei voi pitää täysin objektiivisina. Tutkimustulokset vaihtelevat yhteiskunnan muuttuessa ja ovat paikkaan sidonnaisia. Kiviniemi (2001, 68–69) korostaa, että prosessiluonteisuus laadullisessa tutkimuksessa vaatii myös tutkimuksen tekijältä oman tietoisuuden kehittymistä tutkimuksen edetessä. Tutkijalta edellytetään tutkimuksen toiminnan ymmärtämistä ja valmiutta tehdä uusia linjauksia tutkimuksen suhteen.

Tutkimuksen toteuttaminen laadullisena tutkimuksena soveltuu opinnäytetyöhön hyvin. Opinnäytetyön tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä aineistoa lapsilta teemahaastattelun avulla ja työntekijöiltä avointa kyselyä käyttäen. Näillä aineistonhankintamenetelmillä toteutettiin laadulliselle tutki-

mukselle ominaista piirrettä saada tutkittavien ääni kuuluviin. Lisäksi aineistonhankinta toteutettiin arjen todellisissa tilanteissa. Yksi laadullisen tutkimuksen piirre opinnäytetyössä oli myös se, ettei tutkimus ole täysin objektiivinen vaan sen tulokset rajoittuvat kyseiseen päiväkotiin ja ovat näin ollen ainutlaatuisia.

8 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Ennen tutkimuksen toteutusta kävimme tutustumassa päiväkotiin ja lapsiin. Sovimme yhteyshenkilön kanssa käytännön järjestelyistä sekä kysimme lasten huoltajilta luvan lapsen osallistumisesta tutkimukseen (Liite 1). Tutustumiskäynnin tavoitteena oli se, että me tutustuisimme lapsiin ja he meihin. Päiväkodissa vierailua varten olimme suunnitelleet yhteisen tutustumishetken, jossa lauloimme ja kokeilimme varsinaisessa haastattelutilanteissa käytettävää sanelukonetta yhdessä lasten kanssa. Tutustumisessa meillä oli mukana käsinukke Niilo-nalle. Toiminta rakentui tarinallisesti nallen ja hänen perheensä ympärille. Ideana oli, että Niilo-nalle oli perheineen tutustumassa päiväkotiin. Tutustumiskerralla lapset saivat keksiä nalleperheen vanhemmille nimet ja tutustua käsinukkeen. Käytimme nalleperheen tarinaa sekä käsinukkea apuna toiminnassa ja haastattelutilanteissa.

Aineistonhankintamenetelminä opinnäytetyössä käytettiin avointa kyselyä työntekijöille ja teemahaastattelua lapsille. Tutkimuksen perusjoukkona olivat päiväkodin lapset ja työntekijät. Tutkimuksessa haluttiin haastatella lapsia, koska lapsen osallisuutta tutkiessa on tärkeää kuulla lasta itseään. Tutkimuksen kannalta olennaisen aineiston saaminen vain lasten haastattelujen avulla ei ole itsestään selvää. Riittävän aineiston takaamiseksi työntekijöille toteutettiin avoin kysely. Tutkimuksen kannalta oli tärkeää kuulla myös kasvattajia, sillä he toimivat päiväkodissa lapsen osallisuuden mahdollistajina. Yhtenä tutkimuskysymyksenä tutkimuksessa on osallisuuden vahvistaminen. Vahvistamisen mahdollistamiseksi oli tärkeää kuulla sekä päiväkodin työntekijöitä että lapsia.

8.1 Avoin kysely

Avoimen kyselyn avulla pyritään vuoropuheluun vastaajan kanssa. Kyselylomakkeen ja vastausvaihtoehtojen suunnittelu etukäteen on tärkeää, sillä on otettava huomioon, ettei tarkentavia kysymyksiä voi tehdä jälkikäteen. (Valli 2010, 236.) Avoimelle kyselylle tyypillistä on se, ettei tutkija vaikuta läsnäolollaan ja kehonkielellään tutkittavan vastauksiin, toisin kuin esimerkiksi haastatteluissa. Avoimeen kyselyyn liittyy olennaisesti myös se, että aineisto kerätään standardoidusti. Standardoituus tarkoittaa sitä, että kysymykset ovat samassa muodossa kaikille vastaajille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2004, 182). Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Ongelmana avoimen kyselyn käytössä on usein väärinymmärtämisen mahdollisuus, koska tutkittava voi ymmärtää kysymyksen eri tavalla kuin se on tarkoitettu. Tämä voi vaikuttaa ratkaisevasti tutkimustuloksiin. Ky-

symysten tulee olla yksinkertaisia, jotta vastaajan ja tutkijan välinen vuorovaikutus on yhtenäinen. (Aaltola & Valli 2001, 101–102.) Ongelmana on myös, että tutkija ei voi tietää, ovatko vastaajat olleet rehellisiä kysymyksiin vastatessaan. Kysymyksien asettelu tulee tehdä tarkasti, jotta vältetään mahdolliset väärinkäsitykset. (Hirsjärvi ym. 2004, 183.) Kyselylomake on kuitenkin hyvä menetelmä kirjallisten tulosten saamiseen ja niiden hyödyntämiseen myöhemmässä vaiheessa.

Aineistonhankintamenetelmäksi valittiin avoin kysely työntekijöille (Liite 2). Haastatteluja voi olla vaikea järjestää useammalle työntekijälle varsinkin kun kyseessä on pienempi varhaiskasvatusyksikkö. Lisäksi arki päiväkodissa on usein hyvin hektistä, eikä aikaa riitä esimerkiksi ryhmähaastattelun järjestämiseen. Kyselylomaketta käytettiin, sillä sen avulla haluttiin saada kasvattajien henkilökohtaisia näkemyksiä. Avointa kyselyä käyttämällä työntekijöillä oli enemmän aikaa reflektoida omia ajatuksiaan aiheesta ja vastata kysymyksiin. Tutkimuksessa käytettyyn avoimeen kyselyyn vastasi viisi päiväkodin työntekijää.

Avoin kysely järjestetään kontrolloituna. Kontrolloidun kyselyn voi toteuttaa kahdella eri tavalla. Tässä tutkimuksessa käytetään informoitua kyselyä, jossa tutkijat jakavat lomakkeet henkilökohtaisesti. Lomakkeita jakaessa kerrotaan tutkimuksen tarkoituksesta ja samalla voidaan tarvittaessa vastata tutkittavien kysymyksiin. Tämä toimintatapa myös saattaa vähentää katoa eli vastaamattomuutta. (Hirsjärvi ym. 2004, 186.) Näin myös kyselyyn vastaajat saavat konkreettista tietoa tutkimuksen tarkoituksesta.

Kyselylomakkeen avulla selvitettiin kasvattajien näkemyksiä lasten osallisuudesta toimintaan ja sen suunnitteluun. Tavoitteena oli selvittää muun muassa miten kasvattajat määrittelevät lasten osallisuuden ja miten lapset otetaan mukaan toimintaan ja sen suunnitteluun. Lisäksi kyselylomakkeessa tarkasteltiin, miten osallisuutta voi kehittää. Yhtenä avoimen kyselyn osana käsiteltiin pienryhmäpedagogiikkaa ja sen kehittämistä. Avoimen kyselyn kysymykset suunniteltiin siitä näkökulmasta, että päiväkodin työntekijät ovat ammattilaisia ja sosiaalialalla käytettävät termit ovat heille tuttuja. Tutkimuksessamme käytetty avoin kysely sisälsi pääosin avoimia kysymyksiä, mutta myös muutaman monivalintakysymyksen. Avoin kysely pohjautui ennalta määritettyihin teemoihin ja tutkimuskysymyksiin. Nämä teemat olivat lapsen osallisuus toiminnassa, lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa, lapsen ja työntekijän välinen vuorovaikutus ja osallisuuden kehittäminen.

Avoin kysely vietiin päiväkodin yhteyshenkilölle henkilökohtaisesti. Vastausaikaa työntekijöille annettiin kaksi viikkoa. Yhteyshenkilöä ohjeistettiin, että kyselylomake täytetään itsenäisesti ja suljetaan yksittäisiin kirjekuoriin. Kirjekuoret lähetettiin yhdessä isossa kirjekuoressa suoraan meilile.

8.2 Teemahaastattelu

Laadulliselle tutkimukselle on ominaista käyttää tiedonkeruumenetelmänä tutkimushaastattelua. Haastattelumenetelmät voidaan luokitella osallistujamäärän, haastattelumuodon ja toteutustavan mukaisesti. Tutkija voi toteuttaa haastattelun yksilö- tai ryhmähaastatteluna joko kasvotusten tai puhelimen välityksellä. Haastattelu voi olla muodoltaan joko strukturoitu haastattelu, teemahaastattelu tai avoin haastattelu. (Juvakka & Kylmä 2007, 77.) Haastattelun etuna on joustavuus. Haastattelun aikana kysymys on mahdollista toistaa, sen merkitystä voidaan selventää ja väärinymmärrykset voidaan oikaista. Haastattelukysymykset voidaan esittää kyselyhetkellä parhaaksi katsotussa järjestyksessä. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 75–76.)

Teemahaastattelussa on etukäteen valittuja teemoja, joita lähestytään tarkentavien kysymysten kautta. Nämä teemat perustuvat tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Teemahaastattelun avulla pyritään löytämään tutkimukseen merkityksellisesti vaikuttavia vastauksia. (Sarajärvi & Tuomi 2004, 77–78.) Tutkija laatii teemat haastattelun suunnitteluvaiheessa. Teemat ovat haastattelun tukena ja ohjaavat tarvittaessa keskustelua. Varsinaisessa haastattelutilanteessa tutkija voi tarkentaa teemoja apukysymyksillä. Etukäteen suunniteltujen teemojen tulisi varmistaa, että keskustelu kohdentuu tutkimuksen kannalta keskeisiin asioihin. Tutkijan tulee kuitenkin haastattelun aikana joustaa ja antaa tilaa keskustelulle. Haastattelijan tulee kysymysten esittämisen lisäksi ottaa myös kuuntelijan rooli haastattelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 66, 103.)

Hirsjärvi ja Hurme (2000, 71, 104) korostavat, että tutkijan tulee ennen tutkimuksen toteuttamista tutustua ja perehtyä haastattelun teemarunkoon. Tavoitteena on, että teema-alueet ovat tutkijalle tutut ja niiden kautta keskusteleminen on luontevaa. Tutkija voi jo haastattelurunkoa suunnitellessaan miettiä ja ennakoida haastattelun aikana teemoista mahdollisesti esiin tulevia merkityksiä. Tutkijan tulee haastattelussa tulkita sen kulkua ja johdatella tarvittaessa haastattelua kohdistumaan sovittuihin teemoihin.

Opinnäytetyön haastattelu järjestettiin yhden pienryhmän lapsille Hattulan kunnan päiväkodissa. Haastateltavia lapsia oli seitsemän. Haastattelun kautta tutkittiin lasten osallisuutta ja selvitettiin lasten näkemyksiä toiminnasta ja sen suunnittelusta. Teemahaastattelun apuna käytettiin sanelukonetta.

Lapsia haastateltaessa ja haastattelukysymysten muodostamisessa tutkijan tulee ottaa huomioon lapsen sosiokulttuurinen todellisuus ja kokemusmaailma. Haastattelutilanteessa tulee antaa aikaa yhteiseen tutustumiseen, lapsen kuulemiseen ja huomioimiseen. Tavoitteena on, että keskustelu etenee lapsen ehdoilla. Haastattelun alussa haastattelijan kannattaa tutustua lapseen ja keskustella hänen kanssaan lapselle tutuista asioista. Haastattelijai voi alustaa jokaista teemaa keskustelemalla yhdessä lapsen kanssa hänen kokemuksistaan ja tuntemuksistaan asiaan liittyen. Lapsilla ei usein ole kokemusta haastatteluista, joten varsinaisten haastattelukysymysten välillä kannattaa pitää taukoa. (Aarnos 2010, 175–176.) Tauon aikana tutkijan on

mahdollisuus viritellä lasta uudestaan keskusteluun ja haastateltaviin teemoihin.

Hirsjärvi & Hurme (2000) mukaan lasten haastattelu eroaa aikuisten haastattelusta, sillä lasten sanavarasto on pienempi ja vastaukset tutkimuskysymyksiin lyhyempiä. Lapsi ei välttämättä jaksa keskittyä haastatteluun, vaan hänen huomionsa voi kiinnittyä haastattelun ulkopuolella tapahtuviin asioihin. (Korhonen 2003, 32.) Tutkijan tulee ottaa huomioon haastattelua suunnitellessaan haastattelutila ja sen ympäristö. Tilassa tulisi olla mahdollisimman vähän ärsykeitä ja haastattelun kulkua häiritseviä tekijöitä. Lapsia haastateltaessa on hyvä huomioida, että tilassa olisi kuitenkin lapselle tuttuja esineitä, jotta lapsi tuntisi olonsa turvalliseksi haastattelun aikana.

Lapsia haastateltaessa haastattelukysymysten tulisi olla selkeitä ja lyhyitä. Haastattelijan tulee antaa lapselle tilaa ja aikaa miettiä kysymyksiin vastauksia. Tutkija voi tarvittaessa esittää tarkentavia kysymyksiä, mutta hänen täytyy välttää kysymyksillä johdattelua. (Korhonen 2003, 38.) Opinnäytetyön teemahaastattelun apukysymyksistä tehtiin selkeitä ja sanavalinnat suunniteltiin lapsille ymmärrettävään muotoon.

Lapsille järjestettiin opinnäytetyötä varten haastattelu, sillä tämän ikäisten lasten ei ole mahdollista vastata kyselylomakkeisiin. Havainnointia ei myöskään valittu yhdeksi aineistonkeruumenetelmäksi, sillä toiminta ei ole jatkuvaa. Näin havainnointia ei voi pitää luotettavana menetelmänä tässä tutkimuksessa. Tutkiessa lasten osallisuutta on tärkeää kuulla lasta itseään, mikä tekee tutkimustuloksista tarkoituksenmukaisia. Tutkimuksesta saatavia tuloksia voidaan pitää luotettavana, kun tieto kerätään tutkimuksen aihetta koskevalta kohderyhmältä.

Aineistonhankintaa varten suunnittelimme teemahaastattelurungon (Liite 3). Runko pohjautui ennalta määritettyihin teemoihin ja tutkimuskysymyksiin. Nämä teemat olivat lapsen osallisuus toiminnassa, lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa, lapsen ja työntekijän välinen vuorovaikutus ja osallisuuden kehittäminen.

Haastattelut oli tarkoitus toteuttaa kahdeksalle lapselle, mutta yhden lapsen kieltäytyttyä perusjoukoksi muodostui seitsemän lasta. Toteutimme lasten haastattelut kahtena peräkkäisenä päivänä. Ennen haastattelujen toteuttamista sovimme päiväkodin työntekijöiden kanssa haastattelutilasta ja keskenämme rooleista haastattelujen aikana. Tarkoituksena oli, että kaksi meistä oli mukana haastattelutilanteissa isä- ja äitinallan roolissa. Haastattelutilanteissa meillä oli päässä karhupäähineet. Äitinallan roolissa oleva toimi haastattelijana ja isänallan roolissa oleva kirjoitti muistiinpanoja. Yksi meistä oli samaan aikaan ohjaamassa piirustushetkeä muiden haastatteluun osallistuvien lasten kanssa. Piirustushetken teemana oli tarinan naliperhe.

Ensimmäisenä haastattelupäivänä emme saaneet sovittua tilaa käyttööme, joten jouduimme siirtämään haastattelut toiseen tilaan. Alun perin

haastattelut oli tarkoitus toteuttaa lapsille tutussa ja rauhallisessa tilassa, jossa he ovat tottuneet toimimaan. Tilapäiseksi haastattelutilaksi valikoitui päiväkodin nukkumahuone, jossa ensimmäisen päivän haastattelut toteutettiin. Toisena haastattelupäivänä haastattelut toteutettiin alun perin suunnitellussa tilassa. Ennen haastatteluja valmistelimme haastattelutilan kutsuvaksi ja lapsille sopivaksi. Laitoimme lattialle tyynyjä ja vilttejä, joiden päällä istuimme haastattelujen aikana. Siirsimme haastattelutilasta pois esineitä, jotka olisivat saattaneet aiheuttaa häiriötekijöitä haastattelujen aikana. Teimme tilasta pelkistetyn, mutta mukavan.

Ensimmäisenä päivänä haastattelimme neljää lasta ja toisena päivänä kolmea lasta. Haastattelujen alussa ja lopussa apuna olivat nallekortit, joista lapsi sai valita mielialaansa sopivimman kortin. Haastattelut etenivät keskustelunomaisesti ennalta sovittujen teemojen pohjalta apukysymyksiä käyttämällä. Haastattelupäivinä lapset eivät vierastaneet meitä eivätkä kiinnittäneet huomiota haastattelujen nauhoittamiseen.

8.3 Aineiston analyysi

Ennen aineiston analyysia teemahaastatteluiden aineisto litteroitiin. Tutkimuksesta saatuun aineistoon perehdyttiin perusteellisesti. Aineisto luettiin läpi useaan otteeseen ja sieltä etsittiin tutkimuskysymyksiin vastaavia teemoja. Sekä haastatteluista että avoimesta kyselystä saatu aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Litteroinnin avulla nauhoitetut haastattelut muutetaan tutkittavaan ja analysoitavaan tekstimuotoon. Litteroinnin avulla tutkija voi käydä dialogia aineiston kanssa. (Vilka 2005, 115.) Tutkijan tulee ennen litteroinnin aloittamista rajata tutkittavan aineiston tarkkuus. Tutkijan tehtävänä on pohtia, kuinka tarkasti kirjaa ylös esimerkiksi puheen tauot, yskähdykset tai puheen painotukset. Tarkkuus määrittyy sen mukaan, miten tarkkaa analyysia aineisto edellyttää. (Lindblom-Yläne, Paavilainen, Pehkonen & Ronkainen 2011, 119.) Litterointi edesauttaa aineiston analyysivaihetta, sillä tutkija tutustuu ja perehtyy litterointivaiheessa tutkimusaineistoon perusteellisesti (Juvakka & Kylmä 2007, 111).

Moilasan ja Rähän (2010, 55–57) mukaan teemoittelun avulla etsitään aineistosta teemoja eli tekstin pääkohtia. Kerätty aineisto järjestetään teemoittain siten, että jokaisen teeman alle kerätään siihen liittyviä viittauksia aineistosta. Teemoittelu edellyttää perehtymistä koko tutkimusaineistoon, jotta koko tekstistä löydetään sen teemat ja niiden merkitykset. Löydettyjen teemojen merkityksiä voidaan tulkita niin itsenäisesti kuin myös suhteessa toisiin teemoihin. Teemoittelun haasteena on, että tutkija luo teemoja, joita ei ole aineistossa. Haastetta tuo myös se, että tutkija voi alkaa muodostamaan liian kokonaisvaltaista kuvaa tutkittavasta. Tällöin eri teemojen tuomat merkitykset saattavat synnyttää erilaisia yhteyksiä, jotka voivat vääristää määrittämiä ja tulkintoja.

Teemoittelussa aineisto voidaan luokitella pääteemoihin sekä niiden alateemoihin. Löydettyjen teemojen alle voidaan kerätä sitaatteja aineistosta. Sitaattien tehtävänä on havainnollistaa teemoja ja konkretisoida tutkimuk-

sen analyysia. Tutkimuksessa olevien sitaattien tulee kytkettyä aineistoon ja tutkijan tekemiin tulkintoihin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aineistonhankinnan jälkeen aloitimme aineiston analyysin. Ensin teema-haastatteluista saatu aineisto litteroitiin. Sovimme etukäteen, kuinka tarkasti litterointi toteutetaan. Keskityimme ainoastaan lasten puheeseen ja jätimme litteroinnista pois muun muassa yskähdykset ja pitkät puheen tauot. Päädyimme tähän käytäntöön, sillä koimme etteivät ne ole olennaisia tutkimuksen tulosten kannalta. Analysointimenetelmäksi olimme etukäteen valinneet teemoittelun, jonka avulla etsimme haastatteluaineistosta teemoja. Teemat etsittiin tekstistä ja merkittiin eri väreillä ja numeroilla neljäksi pääteemaksi, jotka ovat lapsen osallisuus toiminnassa, lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa, aikuinen osallisuuden mahdollistajana sekä pienryhmäpedagogiikka osallisuuden vahvistajana. Jokaisen pääteeman alateemaksi valikoitui kehittämisen näkökulma. Lisäksi etsimme haastatteluaineistosta sitaateiksi sopivia lauseita, jotka havainnollistavat teemoja.

Avoimista kyselyistä saatu aineisto teemoiteltiin samalla tavalla kuin teema-haastattelun aineisto. Tekstistä etsittiin teemoja, ja ne merkittiin eri väreillä ja numeroilla. Kummassakin aineistossa esiintyi samat neljä pääteemaa.

8.4 Tutkimuksen luotettavuustarkastelu ja eettisyys

Aineiston luotettavuus eli reliabiliteetti tarkoittaa tuloksen toistettavuutta, eli samaan tulokseen pääytymistä tutkijasta riippumatta (Uusitalo 1999, 84). Luotettavuus on kiinni tutkijan paneutumisesta aiheeseen sekä taustateorioihin. Tutkijan tulee olla rehellinen tutkimustuloksia kohtaan, eikä tutkimuksesta saa sulkea pois mitään tulosten kannalta tärkeää. Luotettavuuden tarkastelua tehdään koko tutkimusprosessin ajan. (Vilkkä 2005, 158–159.)

Tutkimuksen arviointiin liittyy myös käsite validius, jolla viitataan tutkimusmenetelmän kykyyn mitata täsmälleen sitä, mitä oli tarkoituskin. Menetelmät eivät aina ole täysin vastaavia sen todellisuuden kanssa, jota tutkijan on ollut tarkoitus mitata. Esimerkiksi tutkimusta ei voi pitää validina, jos kyselylomakkeeseen vastaajat ovat käsittäneet kysymykset eri tavalla kuin tutkija. (Hirsjärvi ym. 2004, 216.) Tämä on tärkeää ottaa huomioon jo tutkimusmenetelmiä valittaessa.

Tutkimuksen luotettavuutta voi parantaa käyttämällä useampia tutkimusmenetelmiä. Tätä kutsutaan triangulaatioksi. Tutkijatriangulaatio taas tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tekoon osallistuu useampia tutkijoita. Näin aineistoa analysoidessa ja tutkiessa tutkimuksesta tulee luotettavampi. (Hirsjärvi ym. 2004, 218.) Opinnäytetyössä käytettiin sekä avointa kyselyä että haastattelua. Näin toimittiin mahdollisten väärinymmärrysten välttämiseksi. Aineistoa analysoi ja tutkii kolme henkilöä. Tämä lisää tutkimuksen luotettavuutta.

Luotettavuutta lisää se, että tutkimuksessa kuultiin sekä lapsia että työntekijöitä. Tällöin tutkimustulokset olivat monipuolisia ja niistä ilmeni molempien tutkittavien joukkojen näkökulma. Lapsilta tarkkojen tuloksien saaminen voi olla haastavaa, joten kasvattajien näkökulma on oleellinen. Lapsia haastateltiin yksitellen, jolloin muiden lasten mielipiteet eivät vaikuttaneet vastauksiin. Tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa se, että haastatteluissa apuna käytettiin sanelukonetta. Näin aineiston analysointi ei pohjautunut ainoastaan omiin haastatteluiden aikana kirjoitettuihin muistiinpanoihin.

Ennen tutkimusta paneuduimme aihetta käsittelevään taustateoriaan ja valikoimme tarkasti tutkimuksessa käytetyt aineistonhankintamenetelmät. Aiheeseen perehtyminen ja asioiden reflektointi lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Analysointivaiheessa pyrittiin suhtautumaan aineistoon avoimesti, jotta oleelliset tulokset eivät jäisi huomiotta.

On tärkeää, että tutkimusta tehdessä huomioidaan sen eettisyys. Tutkimuksen eettisyyden ja luotettavuuden toteutumisen perustana on, että tutkimus on toteutettu hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkijat ovat rehellisiä, huolellisia ja tarkkoja tehdessään tutkimustyötä, tulosten tallentamista ja esittämistä sekä arviointia. Lisäksi tutkijoiden tulee soveltaa työssään tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaisia ja eettisesti hyväksyttäviä tutkimus-, aineistonhankinta- sekä arviointimenetelmiä. Tutkimuksen tuloksia julkaistessa tulee toteuttaa tieteelliselle tutkimukselle ominaista avoimuutta. Kun mainitsee muiden tutkijoiden toteuttamista tutkimuksista omassa työssä, tulee niistä mainita asianmukaisella ja kunnioittavalla tavalla antaen niille arvon omassa tutkimuksessaan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.)

Hyvän tieteellisen käytännön edellyttävä työskentely vaatii sen, että työ on suunniteltu, toteutettu ja raportoitu yksityiskohtaisesti sekä tieteellisesti. Työ tulee toteuttaa tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. Tutkimuksen eettisyyteen vaikuttaa myös se, että jokaisen kyseistä tutkimusta tehneen tutkijan osuudet, vastuut, oikeudet sekä asema on määriteltä ja kirjattu jokaisen osapuolen hyväksymällä tavalla. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.)

Opinnäytetyön eettisyyttä vahvistaa se, ettei tutkimuksessa mainittu yhteistyökumppanina toimineen päiväkodin nimeä. Sovimme yhteishenkilön kanssa, että tutkimuksessa käytetään nimitystä Hattulan kunnan päiväkotinä. Tämän myötä haluttiin suojella kyseisen varhaiskasvatusyksikön yksityisyyttä. Opinnäytetyössä ei myöskään mainittu lasten ja työntekijöiden nimiä yksityisyyden suojaamiseksi.

Tutkimuksen eettisyyttä lisää se, että aineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä. Tarkoitus on, että aineistoa käytetään vain tähän tutkimukseen. Aineiston hävittämisen myötä hankittua aineistoa ei voida väärinkäyttää.

Opinnäytetyön eettisyyden vahvistamiseksi anottiin Hattulan kunnalta tutkimuslupa opinnäytetyön toteuttamiseen. Haastateltavien lasten vanhem-

milta kysyttiin lupa lasten osallistumisesta tutkimukseen. Lapsilla oli myös itse mahdollisuus vaikuttaa osallistumiseensa, mikä tukee itsemääräämisoikeuden toteutumista. Tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä vahvistaa se, että tutkimusjoukkoja ei valikoitu etukäteen. Rajaavaksi tekijäksi asetettiin ainoastaan lasten ikä. Näin tutkimusjoukoksi muotoutui seitsemän viisivuotiasta lasta, jotka halusivat osallistua tutkimukseen. Avoimeen kyselyyn saivat vastata kaikki viisi päiväkodin työntekijää huolimatta siitä, mikä oli työntekijän ammattinimike tai työkokemus.

Tutkimuksen tieteellisyyttä ja eettisyyttä tukee lähdekirjallisuuden oikea merkintätapa. Opinnäytetyössä käytetty aineisto merkittiin lähdeluetteloon. Lisäksi varsinaisesta tekstistä löytyvät lähdeviitteet. Tutkimuksen lähdekirjallisuuteen ja hankittuun aineistoon perehdyttiin huolellisesti ja suhtauduttiin avoimesti. Aiemmat tutkimukset opinnäytetyössä kuvattiin hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tutkimuksen teko kuvattiin opinnäytetyössä mahdollisimman tarkasti. Tutkijat ovat osallistuneet tutkimuksen tekoon tasapuolisesti.

9 TULOKSET

Avoimen kyselyn ja teemahaastattelun avulla saatu tutkimusaineisto on jaettu eri teemoihin. Tässä luvussa tarkasteltavia teemoja ovat lapsen osallisuus toiminnassa, lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa, lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus, aikuinen osallisuuden mahdollistajana ja pienryhmäpedagogiikka osallisuuden vahvistajana. Jokaista teemaa käsitellään myös kehittämisen näkökulmasta. Tuloksien havainnollistamiseksi käytetään suoria lainauksia avoimista kyselyistä ja teemahaastattelusta.

9.1 Lapsen osallisuus toiminnassa

Kaikkien työntekijöiden osallisuuden määritelmässä painottuu lasten kuuleminen ja heidän mahdollisuutensa vaikuttaa toimintaan ja sen suunnitteluun. Vastauksissa tulee esille myös valinnan mahdollisuus osana lapsen osallisuutta.

Lasten leikeistä ja puheista poimitaan ideoita, joita voidaan lasten kanssa yhdessä kehittää eteenpäin.

Lapset saavat esittää mielipiteitä ja toiveita ja niitä myös kunnioitetaan sekä pyritään toteuttamaan/kehittämään mahdollisuuksien mukaan ja saavat osallistua paitsi yhdessä tekemiseen myös sen suunnitteluun.

Lapsi otetaan mukaan kaikkeen toimintaan ja suunnitteluun. Häneltä kysytään mitä mieltä hän on siitä ja onko hänellä ideoita joihinkin asioihin. Lapselle annetaan vaihtoehtoja esim. unisadun lukemiskirjassa yms.

Teemahaastattelun tutkimusaineistosta käy ilmi, että päiväkodissa on monipuolista toimintaa lapsille. Jokainen lapsi kokee, että päiväkodissa on heille mielekästä tekemistä, kuten askartelua, pelejä ja erilaisia leikkejä.

Haastattelija: Mitä sä tykkäät tehdä päiväkodissa?

Lapsi: Piirtää ja leikkiä ja tehdä palapeliä.

Lapsi: Rakentaa palikoilla.

Lapsi: Mä tykkään mennä autoleikkiä, dinoleikkiä ja kampaamoleikkiä. Ja sitten vielä kauppaleikki.

Teemahaastattelun aineistosta käy ilmi, että suurin osa lapsista tietää, milaista toimintaa aikuiset heille päiväkodissa järjestävät.

Ne järjestää aina jonkun tuolla toisella puolella jonkun laulupiirin, niin me mennään (pienryhmän nimi) sinne niin.

Väritetään, kirjetetaan isänpäiväkortteja ja kaikkee.

Tutkimusaineistosta ilmenee, että suurimman osan lapsista on helppo lähteä mukaan aikuisten järjestämään toimintaan. Päiväkodin työntekijöille tehdyssä avoimen kyselyn tutkimusaineistossa painotetaan lapsen rohkaisun merkitystä toimintaan osallistumisessa. Kyselylomakkeissa tuodaan esille havainnoinnin ja ideoiden kysymisen merkitys lapsen osallisuuteen toiminnassa. Lapselle annetaan päiväkodissa mahdollisuus osallistua toimintaan ja hänelle annetaan vaihtoehtoja siihen liittyen. Kyselylomakkeiden vastauksista korostuu myös se, että lapselta ei voi vaatia osallistumista kaikkeen päiväkodissa järjestettävään toimintaan.

Kannustamalla ja rohkaisemalla kaikkia yhteiseen toimintaan niin, että he uskaltavat tuoda omia ehdotuksia/mielipiteitä.

Haastatteleamalla, seuraamalla lasten juttuja ja nappaamalla sieltä ideoita.

Valinnan mahdollisuus, onko jotain ”pakko” tehdä.

Lasten teemahaastatteluissa korostuu leikin merkitys toiminnassa. Lapset kertoivat haastatteluissa, että mieluisinta päiväkodissa on leikkiminen. Haastattelussa selvisi, että lapset haluavat leikkiä enemmän päiväkodissa. Aikuisten järjestämästä toiminnasta osa lapsista kokee lepoetken epämieluisana, sillä sen aikana ei voi leikkiä. Teemahaastatteluista ilmenee myös se, että lapset kokevat lepoetken olevan kestoltaan liian pitkä.

Mä en oo tykänny noista lepoetkistä, kun silloin ei voi leikkiä.

Ainaskaan toi lepoetki. Siks koska pitää olla kauan pelkällä patjalla ja tyyneessä.

Nukkuminen ei oo kivaa. Ku siinä kestää niin kauan.

9.2 Lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa

Avoimesta kyselystä ilmenee, että aikuiset osallistavat lapsia mukaan toiminnan suunnitteluun keskustelemalla, kyselemällä ja havainnoimalla. Eräs työntekijä mainitsee myös spontaaniuden tärkeyden lapsilähtöisessä toiminnassa. Lapsilta saattaa tulla spontaanisti ehdotuksia kesken toiminnan ja niitä pyritään kehittämään sekä toteuttamaan yhdessä. Osa työntekijöistä ei vastannut kysymykseen koskien lasten osallisuutta toiminnan suunnittelussa. Osa työntekijöistä mainitsee sen samana asiana kuin lapsen osallisuuden toiminnassa.

Kyselemällä ja haastattelemalla, mutta myös tarttumalla lapsilta tulleisiin ex tempore ehdotuksiin ja kehittämällä niitä yhdessä.

Lapsi osallistuu yhdessä aikuisen kanssa toiminnan suunnitteluun. Lapsen kiinnostuksen mukaan toimintaa.

Lasten teemahaastatteluista selviää, että aikuiset kyselevät lapsilta heidän toiveistaan toiminnan suhteen.

Haastattelija: Kyseleekö aikuiset teiltä, että mitä te haluaisitte tehdä?

Lapsi: Sillon kun lähtee ruokailemasta tai lepohetkeltä.

Lapsi: Joo. Mä oon aina sanonu että mä haluan mennä taitsille (lapsen nimi) kaa.

Avoimen kyselyn aineistosta ilmenee, että työntekijöiden mielestä lasten toiveiden huomioiminen osana toiminnan suunnittelua on lähtökohta koko toiminnalle. Työntekijät toteuttavat lasten toiveet mahdollisuuksien mukaan. Työntekijät antavat lapsille toimintaan liittyen vaihtoehtoja, joista lapset saavat valita. Toiminnan aikana työntekijä havainnoi lapsia ja muuttaa toimintaa vastaamaan lasten kiinnostusta.

Pyrin jättämään ”ovet auki” ts. jos esimerkiksi musiikkituokiolla/liikuntatuokiolla huomaa jonkun kiinnostavan erityisesti keskitymme siihen, eikä etukäteissuunnitelman mukaan tai teemme koko jutun yhdessä suunnitellen; lasten ehdotuksia vuorotellen kuunnellen.

Toiminnan tulee olla monipuolista. Kerron lapsille etukäteen toiminnasta, lapset saavat valita muutamasta vaihtoehdosta (esim. kirjat, pelit, leikkialueet, askarteluissa erilaiset materiaalit ym.)

Teemahaastattelun aineistosta selviää, että suurin osa lapsista saa itse päiväkodissa valita leikin ja leikkikaverin. Muutama lapsi kokee, etteivät he aina saa vaikuttaa leikin valintaan.

Saan valita, että meenks mä taitsille vai meenks mä kauppaleikkiin tai kotileikkiin tai autoleikkiin.

Öö. No en mitään saa päättää itse itselleni.

Haastatteluissa suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että heistä olisi mukavaa saada itse päättää, mitä päiväkodissa tehdään. Eräs lapsi ei pidä ajatukses-

ta, sillä ajatteli joutuvansa siitä jäähypenkille. Osa lapsista kokee, että heidän ehdotuksiaan toiminnasta on toteutettu koko ryhmän kanssa.

Haastattelija: Onko jotain sellaista mitä sä oot saanu päättää mitä sitten koko ryhmä on tehnyt?

Lapsi: Öö, että leikittäiskö tota koiraleikkiä niin muut on halunnu.

Lapsi: Mä oon tietäny et me voitais leikkiä poneilla.

9.3 Aikuinen osallisuuden mahdollistajana

Avoimen kyselyn aineistosta ilmenee, että työntekijöiden tulisi enemmän heittäytyä lapsilta saatuihin ideoihin ja valmistella toimintaa yhdessä lasten kanssa. Eräs työntekijöistä painottaa, että aikuisten tulisi järjestää aikaa kuulla lasta. Lapsilta saatujen ehdotusten jälkeen työntekijän tulisi keskustella muun henkilökunnan kanssa siitä, miten lasten ehdotuksia voitaisiin toteuttaa.

Aikuisten pitäisi uskaltaa enemmän ”heittäytyä” lapsilta saatuihin ideoihin ja myös valmistaa/rakentaa juttuja lapset apunaan niin ettei kaikki ole ennalta valmiina kuin taikurinhatusta vetäen.

Järjestää aikaa kuulla lasta ja sen jälkeen järjestää aikaa neuvotella muun henkilökunnan kanssa miten lapsen ideat toteutetaan käytännössä.

Osa haastatelluista lapsista kokee, että aikuiset kuuntelevat, kun heillä on asiaa. Osa lapsista on sitä mieltä, että aikuisten kuunteleminen vaihtelee tilanteittain.

No vähäsen tuntuu muttei paljoa. Lepohetkellä ei tunnu yhtään, mut joskus tuntuu niin paljon. Mut joskus vähäsen vaan tuntuu.

Välillä ne puhuu, vaikka mulla olis asiaa ja asiaa.

Muutamassa haastattelussa ilmenee, että aikuiset ehtivät kuuntelemaan parhaiten, kun paikalla on vähemmän lapsia.

Haastattelija: Milloin aikuisella on eniten aikaa kuunnella?

Lapsi: Niin kun on vain yksi lapsi tai kolme lasta tai kaksi lasta.

Tuloksista selviää, että lapsilla on eriäviä mielipiteitä siitä, millaisissa tilanteissa aikuiset ehtivät parhaiten kuuntelemaan heitä. Osa lapsista on sitä mieltä, että aikuiset ehtivät kuuntelemaan heitä parhaiten nukkumisen, leikkiajan ja ulkoilun aikana. Osa lapsista kokee, että ruokailun ja lepohten aikana aikuiset eivät ehdi kuunnella.

Haastattelija: Milloin aikuiset ehtii sua parhaiten kuuntelemaan?

Lapsi: No silloin kun me ei olla syömässä.

Lapsi: Ulkona.

Lapsi: Nukkumisen aikana.

Lapsi: Vaikka tossa noin missä ne juttelee.

Lapsi: No silloin kun ei oo lepohetkeä niin silloin kun on leikkiaika niin silloin ne kuuntelee mua.

Muutama työntekijä on sitä mieltä, että toimiva vuorovaikutussuhde edistää lapsen rohkaistumista ja osallistumista. Eräs työntekijä korostaa lapsen kuulemisen merkitystä vuorovaikutussuhteessa. Osa työntekijöistä painottaa aikuisen roolia ja läsnäoloa.

Kyllähän kasvattajalla on tärkeä rooli lapsen luottamuksen ja vuorovaikutustaitojen kehittäjänä – näiden myötä lapsi rohkaistuu osallistumaan.

Aikuinen on silloin samalla ”taajuudella” lapsen kanssa, kun vuorovaikutussuhde on kunnossa. Lapsi luottaa aikuiseen ja kun aikuinen on aidosti läsnä, hän havainnoi lasta parhaiten.

Kasvattaja mahdollistaa vuorovaikutuksellaan lapsen osallisuuden kuuntelemalla lasta ja antamalla lapselle mahdollisuuden kertoa mielenkiinnonkohteensa ja ideansa.

Lasten teemahaastattelusta selviää, että aikuiset päättävät päiväkodissa päivärytmin. Lasten mielestä aikuisten tehtävänä on muun muassa päättää koska mennään nukkumaan, pissalle ja pukemaan.

Noo (työntekijän nimi) tekee ruokaa ja me mennään pihalle aina ja sitten me mennään nukkumaan, sitte me mennään välipalalle, sitte isi tulee hakeen meidät.

Eräs lapsi myös painottaa, että aikuisten tehtävänä on vahtia lapsia. Osa lapsista ei osannut kertoa, millaisia asioita aikuiset päättävät.

Haastattelija: Mitä ne aikuiset täällä päiväkodissa tekee?

Lapsi: No ne vahtii että jos joku tekee toiselle jotain niinku satuttaa.

Lapsi: Siivoo, pöytiä siivoo, kirjoja lukee ja kaikkee.

Haastattelija: Millaisia asioita ne aikuiset täällä päättää?

Lapsi: En mä oo koskaan nähny.

Lapsi: En minä tiedä, koska me leikitään, niin ei me ees nähdä.

Haastatellut lapset ovat sitä mieltä, että aikuiset eivät osallistu päiväkodissa mukaan lasten leikkeihin. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että olisi kiva jos aikuiset osallistuisivat leikkeihin.

Haastattelija: Kuinka paljon aikuiset osallistuu mukaan teidän leikkeihin?

Lapsi: Vähäsen – et me voidaan rauhassa leikkiä.

Lapsi: No ne ei oikeen halua leikkiä mejän kans.

Lapsi: Ei kun ne vaan juttelee.

Lapsi: Ei ne leiki koska täällä on paljon kavereita.

Lapsi: No ei ne kyllä yhtään osallistu.

Lapsi: Ne ei kuiteskaan tuu ikinä leikkimään – ne on aikuisia ja tekee töitä.

9.4 Pienryhmäpedagogiikka osallisuuden vahvistajana

Teemahaastatteluista selvisi, että lapsilla on eriäviä mielipiteitä siitä, min-kälaiset ryhmät päiväkodissa ovat itselle mieleisiä. Osa lapsista kertoi, että on parempi olla pienessä ryhmässä. Osasta taas isompi ryhmä tuntuu mielekkäämmältä. Lapset myös kertoivat viihtyvänsä osana omaa pienryhmää.

Haastattelija: Kumpi on kivempaa se, että leikissä on vähän vai paljon lapsia?

Lapsi: Paljon. Se on niin kiva, että saa leikkiä kaikkien kaa.

Lapsi: Paljon, siks kun ne on yleensä mun kavereita.

Lapsi: Ihan vähäsen. Ku ettei se leikki mee rikki.

Lapsi: Vähän. Kun ne leikkii sellasta rauhallista leikkiä.

Kerätystä aineistosta käy ilmi, että pienryhmässä aikuisella on enemmän aikaa lapselle, kuin isossa ryhmässä. Haastatteluissa lapset kertoivat, että aikuiset kuuntelevat heitä paremmin, kun paikalla on vähän lapsia. Myös sillä, että pienessä ryhmässä lapset tuntevat toisensa, kerrottiin olevan merkitystä lasten osallisuuteen. Kyselylomakkeissa työntekijät painottavat myös sitä, että pienryhmissä toimiminen tukee lapsen osallisuutta sekä osallistumista.

Mielestäni pienryhmäpedagogiikka tukee hyvin lapsen/lasten osallisuutta, sillä pienemmässä ryhmässä lasten on helpompi sanoa mielipiteensä, mutta myös aikuisen helpompi toteuttaa niitä yhdessä lasten kanssa.

Lapset tuntevat paremmin toisensa ja luottamus kasvaa sen myötä. Tulee enemmän ”meidän juttuja”.

Pienessä ryhmässä lapsille enemmän aikaa keskustella ja havainnoida. Ryhmäytyminen tapahtuu helpommin.

Kyselylomakkeista saadussa aineistossa painotetaan myös sitä, että pienryhmissä lapset tulisi saada enemmän mukaan toiminnan suunnitteluun. Työntekijöiden mukaan aikuisten tulisi enemmän heittäytyä lapsilta saatuihin ideoihin, eikä turvautua liikaa ennalta tehtyihin suunnitelmiin. Työntekijät ideoivat, että pienryhmien ei tarvitsisi toimia samalla tavalla. Kaikki pienryhmät voisivat tehdä eri asioita lasten kiinnostusten mukaisesti. Tämä mahdollistaisi lasten osallistumisen ja suunnitelmasta poikkeamisen päiväkodin arjessa.

Pienryhmissä enemmän, lapset mukaan suunnittelemaan toimintaa. Ryhmien ei tarvitse toimia samalla tavalla kuitenkin huomioiden eri orientaatiot.

Pienryhmäpedagogiikan kehittämisen esteenä työntekijät kokevat kiireisen aikataulun. Työntekijät ovat sitä mieltä, että päivästruktuuria voisi helposti muuttaa ja jokainen ryhmä voisi pohtia, mitä haluaa päivän aikana tehdä. Työntekijät kokevat haasteena sen, että poissaolojen aiheuttamat muutokset sekä tietyt rutiinit säätelevät päiväkodin päivärytmiä. Nämä tekijät vaikeuttavat lasten osallisuuden toteutumista. Työntekijöiden mielestä pienryhmät olisi tärkeää säilyttää, vaikka päiväkodissa olisi henkilökuntavajetta.

Rohkeasti rikkoa päivästruktuuriakin välillä niin että jokainen ryhmä voisi ottaa paremmin huomioon mitä tänään jaksetaan yms. – tosin aika tuntuu olevan niin kovin rajallinen kun ruoka-ajat säätelevät pitkälti päivärytmiämme. Kompastuskivenä nään myös henkilökunnan poissaolojen aiheuttamat muutokset pienryhmien toimintoihin.

Mahdollistaa pienryhmätoiminta vaikka henkilökuntaa olisi pois. Miettiä aikataulut niin, että ”massapukemiset ja – riisumiset” jää mahdollisimman vähälle.

Monet työntekijät ilmaisevat kyselylomakkeissa, että pienryhmäpedagogiikkaa pitäisi olla enemmän ja ryhmäkokojen tulisi olla pienempiä. Myös eräs työntekijä on sitä mieltä, että ryhmän kokoonpanoa tulisi voida muuttaa, jos ryhmäkemia ei toimi joko lasten tai lasten ja aikuisen kesken. Vaikka päiväkodissa toimitaan pienryhmissä, suurin osa työntekijöistä ei ole vastannut aihetta koskeviin kysymyksiin lainkaan. Ne työntekijät, jotka ovat vastanneet, halusivat lisätä ja kehittää pienryhmätoimintaa päiväkodissa.

10 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä kappaleessa käsitellään tutkimustuloksista tehtyjä johtopäätöksiä. Johtopäätökset on jaettu otsikoiden alle teemoittain. Tuloksia rinnastetaan teoriaan ja niistä muodostetaan oman pohdinnan kanssa johtopäätöksiä. Teemat ovat samat kuin tutkimustuloksia tarkastellessa.

10.1 Lapsen osallisuus toiminnassa

Avoimesta kyselystä ilmeni, että työntekijät määrittelevät lapsen osallisuuden painottaen lapsen kuulemista, lasten mahdollisuutta vaikuttaa toimintaan ja sen suunnitteluun. Lisäksi työntekijät tuovat esille lapsen valinnanvapauden tärkeyden. Turja (2004) mukaan lapsen osallisuus on sitä, että lapsi on aktiivinen toimija omassa sosiokulttuurisessa todellisuudessaan ja pääsee osaksi häntä itseään koskevissa päätöksissä. Rantala (2011) erottelee osallistumisen ja osallisuuden käsitteet toisistaan. Osallistumisel-

la tarkoitetaan sitä, että lapsille on järjestetty valmis toiminta, johon osallistua. Osallisuus puolestaan tukee lapsen mahdollisuutta vaikuttaa järjestettävään toimintaan. Nurmen (2011) mukaan lapsen osallisuus kytkeytyy läheisesti lapsen etuun. Olennaista on, että lasta kuullaan ja hänen toiveensa otetaan huomioon. Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan lapsen etu huomioidaan häntä koskevassa päätöksenteossa. Lisäksi sopimus painottaa lapsen huomioimista itsenäisenä subjektina.

Osallisuuden määrittely on moninaista ja haastavaa. Kuten Turjan, Rantalán ja Nurmen määritelmistä näkyy, osallisuutta voi tarkastella monesta eri näkökulmasta. Avoimen kyselyn tuloksista voidaan päätellä, että työntekijöiden osallisuuden määritelmät vastaavat edellä mainittuja teoreettisia pohdintoja osallisuudesta. Kasvattajien näkemykset kuitenkin painottuvat enemmän opinnäytetyömme osallisuuden näkökulmaan.

Rantalán (2011) mukaan lapsen osallisuus ei vaadi aktiivista osallistumista toimintaan, vaan lapsen kokemusta osallisuudesta tukee lapsen läsnäolo toiminnassa. Avoimen kyselyn tuloksista ilmeni, että työntekijät painottivat, ettei lapsen tarvitse päiväkodissa osallistua kaikkeen toimintaan. Lapsille kuitenkin annetaan mahdollisuus vaikuttaa toimintaan ja sen suhteen annetaan vaihtoehtoja. Alfvén ja Hofsten (2012) tarkastelevat viisivuotiaan lapsen kehitystä. Heidän mukaansa viisivuotias lapsi on jo kehitykseltään itsenäinen toimija, mutta toisaalta vaatii vielä tukea ja turvaa aikuisilta. Näin voidaan päätellä, että viisivuotiaalla lapsella ei ole välttämättä valmiuksia tai rohkeutta aktiiviseen osallistumiseen toiminnassa. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että lapselle annettaisiin päiväkodissa vaihtoehtoja toiminnalle ja sitä kautta rohkaistaan lasta osallisuuteen. Vaihtoehtojen tarjoaminen lapselle olisi suotavaa tilanteissa, joissa lapsi ei itse uskalla tai kykene vaikuttamaan häntä koskevaan toimintaan. Näin vahvistetaan lapsen omaa kokemusta osallisuudesta.

Teemahaastatteluista ilmeni, että lasten mielestä lepoaika on kestoltaan liian pitkä. Se, miten lapset kokevat lepoajan ja sen keston on hyvin yksilöllistä. Jaraston ja Sinervon (1997) mukaan viisivuotiaalle lapselle ajankäsitteet voivat olla vielä epäselviä. Lapsille saattaa olla haastavaa määrittää lepoajan ajallinen kesto, vaikka he tiedostavat lepoajan ajan päiväkodin päiväjärjestyksessä. Mielestämme lapsen osallisuuden kokemukseen vaikuttaa se, kuinka mielekästä toiminta on lapselle. Kun lapset kokevat lepoajan epämieluisana ja liian pitkäkestoisena, tulisi työntekijöiden ottaa huomioon tämä toimintaa suunnitellessa. Kun lepoajasta saadaan lapsille mieluisa kokemus, se vahvistaa heidän osallisuuttaan.

10.2 Lapsen osallisuus toiminnan suunnittelussa

Kaunolan (2010) opinnäytetyön tutkimustuloksista ilmeni, että lapsilla on päiväkodissa mahdollisuus vaikuttaa itse leikin valintaan ja leikkikaverihin. Lasten teemahaastatteluista saatiin samankaltaisia tuloksia. Kuitenkin osa lapsista koki, ettei voi aina vaikuttaa leikin valintaan ja leikkikaverihin. Turjan (2011) mukaan lapselle tulee perustella, jos heidän ideoitaan tai valintojaan ei aina toteuteta. Perustelu tällaisissa tilanteissa on tärkeää, sillä perustelematta jättäminen saattaa aiheuttaa lapselle negatiivisen kokemuksen oman mielipiteensä ilmaisemisesta. Perustelemalla otetaan huomioon lapsi ja kunnioitetaan hänen mahdollisuuttaan vaikuttaa.

Lehtisen (2009) mukaan lapsilla on enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa vapaan toiminnan leikkiin kuin ohjattuun toimintaan. Avoimen kyselyn tuloksista ilmeni, että kasvattajien mielestä olisi tärkeää huomioida lasten ideat ja mahdollisesti toteuttaa niitä myös kesken toiminnan. Kasvattajien tulisi osata irrottautua omasta suunnitelmastaan toiminnan suhteen. Jos työntekijät pitäytyvät ennalta tehdyissä suunnitelmissa, lapsi vain osallistuu toimintaan eikä tule siihen aidosti osalliseksi.

Teemahaastatteluista selvisi, että lasten mielestä olisi mukava päättää toimintaan liittyvistä asioista. Gellinin (2007) mukaan lapselle tulisi antaa mahdollisuus vaikuttaa toimintaan. Tämän kautta lapset kiinnostuvat omista tekemisistään ja heidän keskittymisensä paranee. Lisäksi lapsi tulee tietoiseksi omasta osallisuudestaan. Kiilakoski (2007) mukaan osallisuus tuo mukanaan sekä valtaa että vastuuta lapselle. Valta antaa lapselle mahdollisuuden vaikuttaa ja saada äänensä kuuluviin. Valta tuo kuitenkin mukanaan vastuuta toiminnan toteutumisesta. Aikuisen tehtävänä on varmistaa, että lapselle annettu vastuu on hänen ikätasonsa ja yksilöllisen kehityksensä mukaista. Aikuisella on kuitenkin aina pedagoginen vastuu toiminnan toteutuksessa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteivät lapset voisi osallistua ja tulla osaksi toiminnan suunnittelua.

Ottamalla huomioon lapsen ideat toiminnan suunnittelussa voidaan tukea lapsen osallisuutta sekä toimijuutta subjektina. Turja (2004) korostaa, että työntekijän tulee ottaa huomioon lapsen kykeneväisyys tehdä itse aloitteita ja valintoja. Näiden tekojen kautta lapsi muodostaa oman sosiokulttuurisen todellisuutensa. Tukemalla lapsen osallisuutta toiminnan suunnitteluun vahvistetaan myös lapsen kykyä toimia sekä hankkia tietoa itse. Piironen (2007) mukaan osallisuus voidaan jakaa eri muotoihin. Lapsen osallisuutta toiminnan suunnitteluun voi tarkastella sekä tieto-osallisuuden että suunnitteluosallisuuden näkökulmasta. Lapsella tulee olla riittävästä tietoa, jotta hän kykenee osallistumaan ja ideoimaan. Suunnitteluosallisuutta toteuttaessa pyritään siihen, että lapsen esille tuomia ideoita aletaan työstää suunnitelmiksi. Mielestämme kasvattajien tulisi tiedostaa nämä asiat mahdollistaakseen lapsen osallisuuden toiminnan suunnitteluun. Myös työntekijöiden täyttämässä kyselylomakkeissa mainitaan aikuisen rooli rohkaista lasta toimimaan ja ilmaisemaan itseään.

10.3 Aikuinen osallisuuden mahdollistajana

Akolan (2007) tutkimuksessa käy ilmi, että toiminta on suomalaisissa päiväkodeissa usein aikuislähtöistä ja kontrolloitua. Työntekijän on hyvin tärkeää päiväkodin arjessa reflektoida omaa toimintaansa. Kun toimintaa toteutetaan ennalta tehtyjen suunnitelmien mukaisesti, toiminnasta tulee kontrolloitua. Aulan (2011) mukaan työntekijällä voi olla pelko oman auktoriteettiaseman menettämisestä, kun lapset otetaan mukaan toiminnan suunnitteluun. Tämän vuoksi työntekijät turvautuvat ennalta tehtyihin suunnitelmiin ja tekevät toiminnasta kontrolloitua. Vilénin ym. (2006) mukaan aikuisen tilannetaju ja sensitiivisyys mahdollistavat yhteisymmärryksen lapsen ja aikuisen välillä. Yhteisymmärrys on tärkeää päiväkodin arjen tilanteissa lapsen osallisuuden toteutumisen kannalta.

Työntekijän tulisi kuitenkin luottaa omaan rooliinsa kasvattajana ja antaa lapsille mahdollisuus kertoa ideoitaan toiminnasta. Avoimeen kyselyyn vastanneet työntekijät ovat sitä mieltä, että olisi tärkeää kuunnella lasta ja tämän jälkeen keskustella muiden työntekijöiden kanssa lasten ideoista ja siitä, miten ne tuodaan käytäntöön. Aulan (2011) mukaan lapsen tullessa kuulluksi, hänen arvostuksensa työntekijää kohtaan vain vahvistuu. Mäkelän (2011) mukaan yhteinen dialogi vahvistaa myös lapsen osallisuuden kokemusta. Vuorovaikutus ja yhteiset keskustelut ovat siis hyvin tärkeitä osallisuuden toteutumiseksi päiväkodissa. Sen tiedostetaan olevan tärkeää, joten sille on tärkeää varata aikaa päiväkodin hektisessä arjessa. Tämän ilmaisee myös eräs työntekijä avoimeen kyselyyn vastatessaan.

Teemahaastatteluisissa selvisi, että lapsilla on erilaisia käsityksiä siitä, milloin aikuinen ehtii parhaiten heitä kuuntelemaan. Tämä johtuu varmasti päiväkodin tarkasta aikataulusta ja tilanteiden nopeista muutoksista. Vastauksissa näkyy myös lapsen yksilöllisyys ja se, millaisissa tilanteissa kukin lapsi kokee tarvitsevansa eniten tukea. Jos lapsi tarvitsee enemmän tukea tilanteessa, joka on päiväkodin arjessa kiireinen, hänelle ei välttämättä tule vahvaa kokemusta kuulluksi tulemisesta. Lapsen haastatteluista ilmenee, että aikuiset kuuntelevat parhaiten, kun paikalla on vähän lapsia. Komme tämän tärkeäksi, sillä tällaisessa tilanteessa aikuisella on enemmän aikaa ottaa huomioon jokainen lapsi yksilöllisesti.

Mikkolan ja Nivalaisen (2009) mukaan vuorovaikutuksen tukeminen vaatii työntekijältä lapsen kohtaamista, tunteiden tunnistamista ja läsnäoloa arjessa. Työntekijöiden kyselylomakkeista ilmenee, että turvallinen vuorovaikutussuhde edistää lapsen rohkaistumista. Työntekijätkin painottavat arjen läsnäolon merkitystä lapsen osallisuuteen. Kun lapsi luottaa kasvattajaan ja kokee olonsa turvalliseksi, hänellä on mahdollisuudet osallistua ja kokea olevansa osallinen. Vilén ym. (2006) mukaan lapsen kokonaisvaltainen ymmärtäminen ja aito kiinnostus lapsen asioita kohtaan edesauttaa vuorovaikutusta. Työntekijöiden painottama lasten kuuleminen on siis rinnastettavissa vuorovaikutukseen ja sen suunnittelun tärkeyteen.

Lasten haastatteluista käy ilmi, että päiväkodin työntekijät eivät osallistu leikkeihin. Osa lapsista koki, että aikuisten ei tarvitse osallistua leikkeihin. Osa taas oli sitä mieltä, että aikuiset eivät halua osallistua leikkeihin tai

heillä ei ole siihen aikaa. Suurin osa lapsista oli sitä mieltä, että olisi kiva jos aikuiset osallistuisivat leikkeihin. Leikki on tärkeä osa lapsen sosio-kulttuurista todellisuutta ja arkea. Tämän vuoksi olisi tärkeää, että aikuinen olisi siinä läsnä. Aikuinen voisi rohkaista lapsia leikkimään ja mennä mukaan lasten leikkeihin, vapaan leikin mahdollisuutta unohtamatta. Aikuisten tulisi toiminnallaan vahvistaa lapsen kokemusta siitä, että aikuinen on häntä varten ja hänen tukena päiväkodissa. Tämän myötä vuorovaikutussuhde vahvistuu, joka taas luo pohjan osallisuuden toteutumiselle. Yksi lapsista kertoi, että aikuiset eivät osallistu leikkeihin, koska he tekevät töitä. Aikuisten työtä päiväkodissa on kuitenkin lasten kasvattaminen ja heidän kanssaan toimiminen. Lapsen tulisi olla päiväkodissa keskiössä ja kaiken toiminnan tulisi olla lapsilähtöistä. Olisi tärkeää, että lapsi tuntisi olevansa tärkeä ja merkittävä osa päiväkodin yhteisöä.

Tuloksien perusteella näyttää siltä, että aikuiset tiedostavat omat heikkoutensa ja vahvuutensa osallisuuden toteuttamisessa päiväkodissa. Olennaisinta on, miten asiat toteutetaan käytännössä. Vahvuuksia, kuten pienryhmissä toimimista, tulisi kehittää ja ottaa yhä enemmän osaksi toimintaa. Heikkouksia taas tulisi vähentää ja kehittää oikeaan suuntaan. Tulee miettiä, miten kiireistä aikataulua saadaan muokattua sopivammaksi ja miten aikataulut voidaan suunnitella niin, että lapselle olisi enemmän aikaa. Tämä vaatii jokaisen työntekijän osallistumista ja paneutumista aiheeseen.

10.4 Pienryhmäpedagogiikka osallisuuden vahvistajana

Lapsille toteutetun teemahaastattelun tuloksien perusteella näyttää siltä, että lapsilla on eriäviä mielipiteitä ryhmäkoon suhteen. Toisten lasten mielestä oli mielekkäämpää kuin ympärillä oli paljon muita lapsia, toiset taas pitivät pienemmästä lapsimäärästä. Isomman ryhmäkoon etuna lapset pitivät sitä, että silloin on mahdollisuus leikkiä monen eri kaverin kanssa. Lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta pienryhmätoiminnalla on myönteisiä vaikutuksia. Mikkolan ja Nivalaisen (2009) mukaan pienryhmissä toimiminen edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Pienemmissä ryhmissä myös aikuiset pystyvät keskittymään paremmin aitoon kohtamiseen ja läsnäoloon. Mikkola ja Nivalainen korostavat, että pienryhmässä aikuisilla on myös parempi mahdollisuus lapsen yksilölliseen kasvuun ja kehityksen havainnointiin sekä lapsen tukemiseen. Lisäksi pienryhmissä lapsi voi harjoitella vuorovaikutustaitoja sekä itsensä ilmaisua, ja näin kokea tulevansa osalliseksi ja huomioduksi.

Hyvä vuorovaikutussuhde luo lapselle turvaa ja rohkeutta ilmaista itseään. Mikkola ja Nivalainen (2009) pitävät molemminpuolista tutustumista edellytyksenä luotettavalle vuorovaikutussuhteelle. Kallialan (2008) mukaan vuorovaikutussuhteen luominen on tärkeää, sillä lapsi ja työntekijä jakavat yhteisen todellisuuden päiväkodin arjessa. Kalliala on sitä mieltä, että lapsi tarvitsee vierelleen aikuisen, joka osaa vastata lapsen tarpeisiin. Samalla työntekijän tulee tukea lapsen yksilöllisyyttä, osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia ryhmässä. Avoimessa kyselyssä työntekijät mainitsivat, että pienryhmäpedagogiikan etuna on se, että työntekijällä on enemmän aikaa lapsen kohtaamiseen. Tämä takaa lapsen ja kasvattajan vä-

lisen vuorovaikutuksen kehittymisen ja syventymisen. Näin ollen heillä on enemmän mahdollisuuksia keskittyä yksilöllisesti innostamaan ja kannustamaan lapsia toimimaan ja osallistumaan kuin suuren ryhmän kanssa. Mielestämme lapsen osallisuutta edistää se, että työntekijät yhdessä lasten kanssa luovat turvallisen varhaiskasvatusympäristön. Lisäksi työntekijöillä on innostajina tärkeä rooli lapsen osallisuuden tukemisessa.

Pienryhmissä toimimisen etuna työntekijät pitävät myös sitä, että lapset tuntevat toisensa. Lisäksi työntekijöiden mielestä lasten on helpompi ilmaista itseään sekä tulla osalliseksi pienemmässä ryhmässä ollessaan. Penningtonin (2005) mukaan pienryhmän etuna on ryhmän jäsenten vuorovaikutussuhteen rakentuminen. Lapset ovat ryhmässä tietoisia toisistaan, ja heillä on yhteenkuuluvuuden tunne ryhmän jäsenten kesken. Pennington myös ilmaisee, että ryhmän jäsenille muodostuu yhteiset tavoitteet, päämäärät sekä rakenne. Kahrin (2003) mukaan kaverisuhteet ovat tärkeitä lapsille viiden vuoden iässä. Pienryhmässä ollessaan lapsilla on mahdollisuus ilmaista mielipiteitään, tulla osalliseksi ja kuulluksi. Näin lapset oppivat tuntemaan toisensa ja muodostamaan välilleen kaverisuhteita. Kahrin mielestä kaverisuhteiden rakentuminen on tärkeää myös siltä kannalta, että samalla lasten sosiaaliset ja vuorovaikutukselliset taidot kehittyvät.

Pienryhmäpedagogiikan mukainen toiminta pienryhmissä tukee lapsen sosiaalista kehitystä. Hujalan ym. (2007) mukaan lasten kielellinen vuorovaikutus on aktiivisempaa pienissä kuin isoissa ryhmissä ollessaan. Pienryhmätoiminnan luoma rauhallisuus takaa lapsille mahdollisuuden käydä enemmän keskusteluja. Vähäinen lapsimäärä tukee sitä, että lapset kuulevat mitä kukin sanoo ja saavat helpommin itse vuoron kertoa mielipiteensä keskustelussa. Koemme tärkeäksi, että pienryhmässä keskustellessaan lapset voivat opetella odottamaan omaa vuoroaan sekä keskittymään toisen sanomaan asiaan. Näin lapset myös oppivat kunnioittamaan toisen ajatuksia ja mielipiteitä asioista.

Avoimen kyselyn vastauksissa painottuu se, että lapset tulisi ottaa suunnitteluun mukaan. Heidän ideoitaan tulisi kuulla ja toteuttaa mahdollisuuksien mukaan. Työntekijät myös korostavat, että aikuisen olisi tärkeää pystyä irrottautumaan omista suunnitelmistaan ja heittäytyä lasten suunnitelmiin mukaan. Pienryhmäpedagogiikan takaamat pienemmät ryhmäkoot edesauttavat sitä, että aikuisten on helpompi lähteä toteuttamaan lapsilta kuultuja ideoita ja suunnitelmia. Olisi tärkeää, että työntekijät voisivat spontaanisti luopua omasta suunnitelmistaan ja järjestää toiminta lapsilähtöisesti lapsilta tulleesta ideasta. Tämän kaltainen toiminta tukee lapsen osallisuutta ja lapsilähtöistä työtettä. Myös Gretscher ym. (2012) korostavat sitä, että aikuisten tulisi työskennellä sensitiivisesti huomioimalla lasten ehdotukset ja aloitteet toiminnalle.

Avoimen kyselyn vastauksista selviää, että työntekijät pitävät pienryhmäpedagogiikan kehittämisen haasteena päiväkodin kiireistä aikataulua. Päiväkodin päivärytmiin kuuluvat tietyt rutiinit ja toiminnat, joista ei voi luopua ja ne on toteutettava tiettyyn aikaan. Tietyn päivästruktuurin mukainen toiminta estää tietyltä osin lapsen kuulemisen ja heidän ideoidensa toteuttamisen. Lasten kanssa voi kuitenkin yhdessä suunnitella, miten tietty-

jä rutiineja voitaisiin tehdä esimerkiksi toisella tavalla, ja näin saada lapsen ääni kuuluviin ja lapset osalliseksi toiminnan suunnittelua ja kehittämistä. Työntekijät saattavat monesti toteuttaa arjessa tiettyjä toimintatapoja, mutta välillä on suotuisaa rikkoa tiettyjä käytäntöjä ja normeja. Tapojen ja toimintojen kehittämiseen voi kysyä myös lasten mielipidettä. Näin voidaan kehittää toimintaa ja luoda uusia parempia tapoja toimia lapsilähtöisesti.

Työntekijät ilmaisevat kyselylomakkeissa, että pienryhmäpedagogiikkaa tulisi hyödyntää enemmän ja ryhmäkokoja tulisi pienentää. Kun päiväkodissa toteutetaan toimintaa pienemmissä ryhmissä, on työntekijöiden mielestämme oltava valmiita joustamiseen ja normien muuttamiseen. Työntekijöiden tulee suunnitella tilat sen mukaisesti, että heillä on mahdollisuus jakaantua päiväkotiin pienempiin ryhmiin. Tämän myötä on oltava valmis myös siihen, ettei työntekijöillä ole mahdollisuutta keskustella toiminnan aikana keskenään. Tällöin jokainen työntekijä keskittyy oman ryhmänsä toiminnan ohjaamiseen. Vaikka toimintaa järjestetään pienissä ryhmissä, on myös varmistettava informaation kulku työntekijöiden välillä. Jokaisen työntekijän on tärkeää olla tietoinen siitä, mitä toisissa ryhmissä tapahtuu.

11 POHDINTA

Tässä luvussa pohditaan ja arvioidaan opinnäytetyöprosessin kokonaisvaltaista onnistumista. Luvussa reflektoidaan aineistonhankintamenetelmiä, saatuja tuloksia sekä valittuja teemoja. Lisäksi luvussa esitellään mahdollisia jatkotutkimusaiheita opinnäytetyön liittyen.

Opinnäytetyö on ollut pitkä mutta antoisa prosessi. Prosessin alussa aiheen rajaaminen vei aikaa ja tutkimustehtävä sekä -kysymykset muuttuivat ja tarkentuivat useaan otteeseen. Niiden muuttuminen oli kuitenkin tärkeää ja välttämätöntä, jotta työstä muodostui mieleinen. Kun lopullinen aiheen rajaaminen oli tehty, opinnäytetyötä lähdettiin työstämään varmallalla työotteella.

Aineistonhankintamenetelmien avulla saadut tulokset vastasivat tutkimuskysymyksiin. Tätä edesauttoivat aineistonhankintamenetelmien yhtenäiset teemat. Lisäksi tutkimuskysymykset oli valittu tarkoin teoriaa vastaavaksi. Teoria tuki sisällöltään tutkimustuloksia ja se rajattiin tarkasti aiheeseen sopivaksi. Teorian ja tulosten välillä käytiin vuoropuhelua, joka edesauttoi johtopäätösten muodostamista. Tutkimustuloksista tehdyt tulkinnat tehtiin harkitusti ja perustellen.

Opinnäytetyömme kannalta oli olennaista, että olimme valinneet sekä teemahaastattelun lapsille että avoimen kyselyn työntekijöille. Näiden avulla saimme molempien osapuolien äänet kuuluviin lapsen osallisuuteen liittyen. Molempien menetelmien käyttö lisää myös tutkimuksemme luotettavuutta. Kumpikaan aineisto ei olisi yksistään riittänyt vastaamaan tekemiimme tutkimuskysymyksiin.

Teemahaastattelu oli sopiva menetelmä lapsille. Suunnittelemamme nalleperheen tarina elävöitti haastattelua ja rohkaisi lapsia yhteiseen keskusteluun. Haastattelun apukysymykset olimme suunnitelleet mahdollisimman lapsilähtöisesti. Tutkimuksen aikana huomasimme, että osa apukysymyksiin valitsemistamme sanoista oli lapsille vaikeita. Teemahaastattelu antoi kuitenkin meille varaa joustaa ja muuttaa tarpeen tullen kysymyksiä. Haastateltavien lasten määrä ja ikäryhmä oli sopiva. Osa lapsista oli puhe-
liaampia kuin toiset, mutta saimme kuitenkin jokaisesta haastattelusta aineistoa tutkimukseemme. Haastattelut olivat kestoaltaan sopivia, sillä lapset jaksoivat keskittyä haastattelutilanteeseen.

Ennen aineistonhankintaa toteutettu tutustumiskäynti tuki teemahaastattelujen onnistumista. Lapset saivat tutustumiskäynnin aikana rauhassa tutustua meihin ja saimme kertoa lapsille tulevista haastatteluista ja niihin liittyvistä asioista. Koimme tärkeänä sen, että esittelimme lapsille haastatteluissa käytettävän sanelukoneen. Harjoittelimme yhdessä laitteen käyttöä, jotta se olisi lapsille tuttua haastattelutilanteissa. Koimme toimivaksi sen, että kävimme ennen haastatteluja vain kerran tutustumassa lapsiin. Jos kertoja olisi ollut enemmän, olisi välillemme saattanut muodostua vahvempi suhde. Tämä olisi saattanut vaikuttaa omaan rooliimme tutkijoina. Kun ennako-oletuksia ei ollut, meidän suhtautumisemme lapsiin oli riittävän objektiivinen. Tämä lisää myös tutkimuksen luotettavuutta.

Ensimmäisenä haastattelupäivänä emme voineet toteuttaa haastatteluja ennalta sovitussa tilassa. Tämä vaikutti hieman haastattelujen kulkuun, sillä kyseisessä tilassa kuului kovaääninen ilmastointi ja muiden lasten äänet. Toisena haastattelupäivänä saimme käyttöön alun perin suunnitellun tilan, jolloin häiriötekijöitä ei juuri ollut. Ensimmäisen haastattelupäivän kulkuun saattoi vaikuttaa myös se, että tilanne oli meille uusi ja jännittävä. Toisena päivänä olimme rentoutuneempia ja haastattelut sujuivat luontevammin.

Avoimen kyselyn kysymysten asettamisen ja niiden suunnittelemisen lähtökohtana oli, että jokainen kyselyyn vastaava työntekijä on päivähoidon ammattilainen ja tuntee alaan liittyvät käsitteet. Vastausaikaa työntekijöillä oli mielestämme kyselyn laajuuteen nähden riittävästi. Kuitenkin päiväkodin arki elää koko ajan, joten sopivan ajan löytäminen avoimen kyselyn täyttämiseen on voinut olla haastavaa.

Pohdimme olisiko meidän tullut täydentää avoimen kyselyn kautta saatua aineistoa vielä toisella aineistonhankintamenetelmällä. Aineistonhankintaa olisi mahdollisesti voinut täydentää puhelinhaastattelulla tai kirjoitelmalla aiheesta. Koimme kuitenkin, että avoimesta kyselystä ja teemahaastattelusta saatu aineisto kokonaisuudessaan oli riittävä ja ne myös tukivat toisi-
aan.

Teemahaastattelu ja avoin kysely suunniteltiin yhtenäisten teemojen pohjalta. Tämän vuoksi pystyimme käymään aineistojen välillä vuoropuhelua. Teemat tukivat lisäksi opinnäytetyön tutkimuskysymyksiä ja teoriapohjaa. Varsinaisessa teemoittelussa hyödynsimme samoja teemoja tarkentamalla niitä aineiston mukaisiksi. Pohdimme teemoittelun aikana tulisiko osittain

samojen teemojen käyttö rajaamaan aineiston analyysia. Kävimme aineistoa kuitenkin perusteellisesti läpi useaan otteeseen, jotta meiltä ei jäisi huomaamatta muita mahdollisia teemoja.

Koemme, että opinnäytetyöstä on hyötyä työyhteisölle. Työssä tulee esille lasten ääni ja kokemukset osallisuudesta. Tätä kautta työntekijät voivat saada lisää tietoa päiväkodin lasten näkemyksistä. Opinnäytetyössä lasten ideat ja ehdotukset konkretisoituvat ja niitä on helpompi lähteä työstämään jatkossa. Opinnäytetyössä saatujen tulosten pohjalta työntekijöillä on mahdollisuus lähteä kehittämään lasten osallisuutta ja omaa työtään sen mahdollistamiseksi. Opinnäytetyön avulla tämänhetkinen tilanne ja edellytykset lasten osallisuudelle ovat selvillä.

Opinnäytetyömme jatkotutkimuksena voitaisiin tehdä opas työntekijöille, jossa tutkittaisiin erilaisia menetelmiä ja työtapoja lapsen osallisuuden tukemiseksi. Tämä auttaisi selkeyttämään työntekijöille mitkä työtavat tukevat osallisuutta ja mitkä eivät. Tutkimuksesta saadut tulokset olisivat hyödyllisiä osallisuuden toteutumisen kannalta päiväkodissa. Kun työtavat olisivat konkreettisia, niitä olisi helpompi toteuttaa päiväkodin arjessa.

Jatkotutkimuksena voitaisiin tehdä myös seurantatutkimus osallisuuden toteutumisesta. Tutkimuksessa olisi mahdollisuus seurata, miten lasten ja työntekijöiden käsitykset ja kokemukset osallisuudesta ovat muuttuneet. Lisäksi voitaisiin seurata, miten osallisuuden toteutuminen on kehittynyt ja miten se näkyy päiväkodin arjessa. Jatkotutkimuksessa voitaisiin vertailla opinnäytetyöstä saamiamme tuloksia uuteen tutkimukseen.

Yksi ajankohtainen ja mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi pienryhmäpedagogiikka ja sen kehittäminen päiväkodissa. Pienryhmäpedagogiikka on toimintatapana vasta jalkautumassa päiväkodeihin Suomessa. Tutkimuksessa voitaisiin tehdä suunnitelma pienryhmäpedagogiikan toteuttamiseksi päiväkodeissa. Suunnitelma voisi sisältää toimintatapoja ja tavoitteita pienryhmätoiminnan kehittämiseksi.

LÄHTEET

- Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Aarnos, E. 2010. Kouluun lapsia tutkimaan: havainnointi, haastattelu ja dokumentit. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Jyväskylä: PS-kustannus, 172–188.
- Alfvén, M & Hofsten, K. 2012. Uhmakirja. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Alijoki, A. & Pihlaja, P. 2011. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisten tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 260–273.
- Aula, M K. 2011. Lapsen paras aikuisen velvollisuutena. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus Oy, 24–38.
- Ekroos, M. 19.10.2012. Pienryhmätoiminta. Vastaanottaja Laura Lahti. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 24.10.2012.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gellin, M. 2007. Sovittelulla riidoista ratkaisuihin. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 77, 56–70.
- Gretschel, A., Kiilakoski, T., Nivala, E. & Virkki, P. 2012. Päiväkotien tarjoama osallisuusympäristö. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 118, 180–186.
- Hannukkala-Halonen, J. 2012. Pienryhmätoimintaa Venlantuvassa. Koulutus. Hyvinkää. 1.2.2012. Hyvinkään kaupunki. Koulutuksen diaesitys.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä Oy.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10., osin uud. laitos. Helsinki: Tammi.

Hujala, E., Purola, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Vantaa: Edufin.

Jarasto, P & Sinervo, N. 1997. Elämää varten. Alle kouluikäisen lapsen maailma. Helsinki: Gummerus.

Juvakka, T. & Kylmä, J. 2007. Laadullinen terveystutkimus. Helsinki: Edita Oy.

Kahri, M. 2003. Itsevarma ja kekseliäs selviytyjä. Teoksessa Kahri, M. (toim.) Lapsen arki on leikkiä II. 3 - 6-vuotiaat leikin maailmassa. Helsinki: Pienperheyhdistys ry. 16–21.

Kalliala, M. 2009. Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa? Helsinki: Gaudeamus.

Kiilakoski, T. 2007. Johdanto: Lapset ja nuoret kuntalaisina. Teoksessa Gretschel, A. & Kiilakoski, T. (toim.) Lasten ja nuorten kunta. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 77, 8–23.

Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.

Korhonen, P. 2003. Lasten haastattelu haasteena. Teoksessa Eskola, J., Koski-Jännes, A., Lamminluoto, E., Saaranen, A., Saastamoinen, M. & Valtanen, K. (toim.) Tutkimusmenetelmällisiä reflektioita. Kuopio: Kuopio University Press, 31–42.

Launis, M. 1996. Johdanto. Teoksessa Särs, U. (toim.) Katso lasta. Aineistoa lapsen oikeuksista. Espoo: SR-Kustannus Oy.

Lehtinen, A-R. 2009. Lasten toiminta, toimintaresurssit ja toimijuus päiväkotiympäristössä. Teoksessa Alanen, L. & Karila, K. (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 89–114.

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. Lapselle hyvä päivä tänään: näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen Vantaa: Pedatieto.

Moilanen, P. & Rähä, P. 2010. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 46–69.

Mäkelä, J. 2011. Osallisuuden merkitys lapsen ja nuoren kehitykselle. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus Oy, 13–23.

- Nurmi, S. 2011. Johdanto. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus Oy, 6–10.
- Pennington, D C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudamus.
- Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Kuunnelkaa meitä – lasten osallisuushanke 2006–2007. Viitattu 29.9.2012. http://www.munvuoro.fi/cms/wp-content/uploads/Tiina_Piironen_Ohjaajan_opas_lasten_osallistavien_ryhminen_ohjaamiseen1.pdf
- Rantala, K. 2011. Osallisuuden kokemuksia ja kokeiluja. Teoksessa Nurmi, S. & Rantala, K. (toim.) Näyn ja kuulun. Lapsen etu ja osallisuus. Helsinki: LK-kirjat/Lasten Keskus Oy, 137–181.
- Ritmala, M., Ojanen, T., Sivén, T., Vihunen, R. & Vilén, M. Lapsen aika. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Teemoittelu. Kvali-MOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 3.10.2012. http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L7_3_4.html
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. 2004. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turja, L. 2004. Lapset laadun määrittäjinä ja arvioijina. Teoksessa Kupila, P. (toim.) Arvioidaan yhdessä. Näkökulmia arviointiin varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Tammi, 9–30.
- Turja, L. 2011. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, E. & Turja, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus, 41–53.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen, pdf-tiedosto. Viitattu 17.12.2012. http://www.tenk.fi/hyva_tieteellinen_kaytanto/Hyva_Tieteellinen_FIN.pdf
- Ulkoasiainministeriö. 1994. Lapsen oikeuksien sopimus. 2. korjattu painos. Helsinki: Ulkoasiainministeriö.
- Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkimuksen maailmaan. Helsinki: WSOY.
- Valli, R. 2010. Vastaaja asettaa tulkinnalle haasteita. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelvalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimeneelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 236–250.

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvonen, A. 2006. Lapsuus – erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

Vanhempien suostumus lapsen tutkimukseen osallistumisesta

Hei lapsen vanhemmat!

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Hämeen ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä tämän syksyn aikana päiväkotiinne. Aiheenamme on lasten osallisuus toiminnassa ja sen suunnittelussa. Tarkoituksenamme on haastatella lapsia. Tutkimus suoritetaan nimettömänä ja vastauksia hyödynnetään vain opinnäytetyössämme. Haastattelun tukena käytetään sanelukonetta ja aineisto hävitetään tutkimuksen päätyttyä. Tarvitsemme teiltä luvan lapsenne osallistumisesta haastatteluun.

Ystävällisin terveisin,

Emmi Hela, Laura Lahti ja Kirsi Polvi
emmi.hela@student.hamk.fi

leikkaa tästä

Ilmoitathan lapsesi osallistumisesta 25.10.2012 mennessä.

Lapseni _____ saa osallistua tutkimukseen. kyllä ei

Vanhemman allekirjoitus _____

Avoin kysely päiväkodin työntekijöille

Kysely lasten osallisuudesta toiminnassa ja sen suunnittelussa päiväkodissa

Vastaa kysymyksiin oman työsi näkökulmasta päiväkodissanne.

Palautus 9.11. mennessä suljetussa kirjekuoressa.

1. Ammattinimike lastentarhanopettaja lastenhoitaja muu

2. Kuinka kauan olet työskennellyt nykyisessä työpaikassasi?

3. Mitä lapsen osallisuus mielestäsi tarkoittaa?

4. Miten lapset osallistetaan mukaan toimintaan päiväkodissanne?

5. Miten lapset voivat osallistua toiminnan suunnitteluun päiväkodissanne?

6. Miten saat tietoa lasten näkemyksistä ja toiveista toimintaan liittyen?

7. Miten otat lasten toiveet huomioon toimintaa suunnitellessasi?

8. Miten päiväkodissa tapahtuvaa toimintaa tulisi kehittää niin, että se tukee lapsen osallisuutta?

9. Miten toiminnan suunnittelua tulisi kehittää niin, että se tukee lapsen osallisuutta?

10. Onko pienryhmäpedagogiikka käsitteenä sinulle tuttu? kyllä ei

11. Toimitaanko päiväkodissanne pienryhmissä? kyllä joskus ei

12. Miten pienryhmän toiminta tukee lapsen osallisuutta toiminnassa?

13. Miten pienryhmäpedagogiikkaa mielestäsi tulisi kehittää?

14. Miten lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutussuhde tukee lapsen osallisuutta?

Lapsen osallisuus toiminnassa ja sen suunnittelussa lasten ja kasvattajien kokemana

Kiitos vastauksistasi!

Lasten teemahaastattelurunko

Lasten teemahaastattelurunko

Alkukysymykset

- Millä mielellä tulit tänä aamuna päiväkotiin? (Lapsi saa valita sopivan nallekortin)
- Millä mielellä tulet muina aamuina päiväkotiin?

Teema 1. Osallisuus toiminnassa

- Mitä tykkäät tehdä päiväkodissa?
- Mikä on lempileikkisi?
 - o Ootko saanut leikkiä sitä päiväkodissa?
- Mitä toimintaa aikuiset järjestää?
- Miten helposti lähdet mukaan aikuisten järjestämään toimintaan?
- Mikä on kivointa mitä aikuiset järjestää? Miksi?
- Mistä toiminnasta et pidä? Miksi et?
- Kumpi on kivempaa, se että leikissä on mukana paljon lapsia vai vähän lapsia? Miksi?

Teema 2. Osallisuus toiminnan suunnittelussa

- Mitä haluaisit, että päiväkodissa tehdään?
- Mitä haluaisit tehdä enemmän?
- Mitä asioita oot saanut valita itse päiväkodissa?
- Mitä asioita aikuiset täällä päättää? Miksi?
- Miltä se tuntuisi, jos saisit itse päättää mitä päiväkodissa tehdään/leikitään?
- Mitä sellaista toimintaa oot saanut keksiä mitä koko ryhmä on tehnyt yhdessä?

Teema 3. Vuorovaikutus

- Kuinka paljon aikuiset osallistuu mukaan leikkeihin?
- Tuntuuko susta, että aikuiset kuuntelee, jos sulla on asiaa?
- Milloin aikuiset ehtii parhaiten kuuntelemaan sua?

Loppukysymys: Millainen olo sulla on nalleperheen vierailun jälkeen? (Lapsi vastaa nallekor-teilla)